

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Českého jazyka a literatury

Studijní program: Bakalářský

Studijní obor: český jazyk- německý jazyk

VEČERNÍČKY A DĚTSKÝ DIVÁK

BEDTIME STORIES AND CHILD VIEWER

Bakalářská práce: 10-FP-KČL-B-48

Autor:
Veronika Škrabová

Podpis:

Vedoucí práce: prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.

Počet

stran	Grafů	Obrázků	Tabulek	Pramenů	Příloh
55	3	0	4	23	1

V Liberci dne: 20.04.2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra českého jazyka a literatury

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

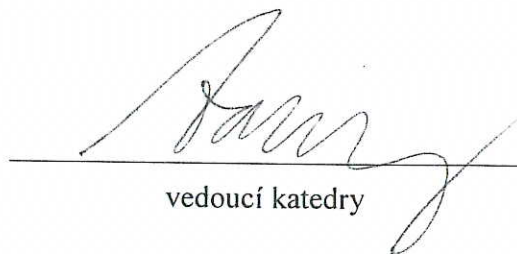
pro (kandidát): Veroniku ŠKRABOVÁ
studijní obor (kombinace): Specializace v pedagogice (ČJ-NJ)
Název BP: Večerníčky a dětský divák
Název BP v angličtině: Bedtime Stories and Child Viewer
Vedoucí práce: prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.
Konzultant:
Termín odevzdání: prosinec 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 30. 11. 2010

děkan

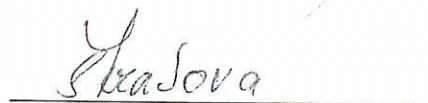

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): VERONIKA ŠKRABOVÁ

Datum: 1.1.2011

Podpis:

Název BP:	VEČERNÍČKY A DĚTSKÝ DIVÁK
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.
Cíl:	Na základě analýzy několik večerníčků ukázat, jak se v jejich zpracování, zvl. v jazyce, projevuje zřetel k dětskému divákovi; podle možností případně ověřit formou výzkumné sondy, jak tyto večerníčky nebo jejich vybrané části děti předpokládaného věku přijímají.
Požadavky:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prostudovat relevantní odbornou literaturu. 2. Upřesnit cíl a postup práce, určit rozsah a povahu materiálu k analýze. 3. Shromáždit materiál pro analýzu. 4. Rozebrat jednotlivé večerníčky se zřetelem k stanovenému postupu, provést jejich srovnání. 5. Připravit a provést eventuálně výzkum recepce vybraných večerníčků nebo jejich části u skupiny dětí. 6. Shrnout a zobecnit výsledky analýzy, ev. i výzkumu recepce. 7. Formulovat závěry.
Metody:	Kvalitativní stylistická a lingvistická analýza, popř. analýza mediálního a filmového diskurzu.
Literatura:	<p>ČERNOUŠEK, Michal. Děti a svět pohádek. Praha : Albatros, 1990.</p> <p>HEŘMAN, Zdeněk. Říkat pravdu s úsměvem. Praha : Albatros, 2004.</p> <p>KOPÁL, Ján. Literatúra a dětský aspekt. Bratislava : SPN, 1970.</p> <p>KŠAJTOVÁ, Marie. Velký příběh večerníčku. Praha : Albatros, 2005.</p> <p>MICHALEC, Zdeněk. Dítě a televize. Praha : SPN, 1965.</p> <p>MIKO, František. Estetika výrazu. Bratislava : SPN, 1966.</p> <p>MIKO, František. Hra a poznanie v detskej próze. Bratislava : Mladé letá, 1980.</p> <p>MIKO, František. Text a štýl. Bratislava : Smena, 1970.</p> <p>TEYSCHL, Otakar. Duševní vývoj a výchova dítěte. Praha : Orbis, 1959.</p> <p>TOMAN, Jaroslav. Literatura a kýč v literatuře pro děti a mládež. Brno : Cerm, 2000.</p> <p>TRÁVNÍČEK, Jiří. Vyprávěj mi něco (jak si děti osvojují příběhy). Praha : Paseka, 2007.</p> <p>ULIČNÝ, Oldřich. Prostor pro jazyk a styl. Praha : Albatros, 1987.</p> <p>URBANOVÁ, Svatava. Metamorfózy dětské literatury. Olomouc : Votobia, 1999.</p> <p>URBANOVÁ, Svatava a kolektiv. Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. stol. Olomouc : Votobia, 2004.</p>

Čestné prohlášení

Název práce: Večerníčky a dětský divák

Jméno a příjmení autora: Veronika Škrabová

Osobní číslo: P08000708

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 20.04.2012	
	Veronika Škrabová

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce prof. Karlu Šebestovi za jeho vstřícný přístup a ochotu ujmout se mé bakalářské práce

Večerníčky a dětský divák

Veronika Škrabová

BP-2012

Vedoucí BP: prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.

Resumé:

Tato práce se zabývá stylistickými a lingvistickými prostředky Večerníčku jako oblíbeného televizního pořadu určeného především dětem předškolního a nižšího školního věku. Žánr večerníčku odpovídá animované grotesce pro děti, podobné tradiční pohádce. Nejčastěji užívaná technologie při výrobě večerníčku je kreslená animace, hned po ní plošková a nesmíme zapomenout ani na animaci loutkovou. Ve večerníčcích nalezneme humor, vtip i výchovné působení. Právě díky etickému rozměru jsou určené především malým dětem. Mým cílem bylo pokusit se vytvořit obecnou charakteristiku Večerníčku se zřetelem k dětskému divákovi, v ohledu na jazykovou a tematickou rovinu. Dále také, jak Večerníček působí na individuální vývoj dětí.

Klíčová slova: Večerníček, pohádky, televize, cartoon, děti, rodina, hra, přátelství
lásky, sociální hodnoty a normy, jazykové prostředky.

Bedtime stories and Child viewer

Summary

This dissertation is about the stylistic and linguistic means of Večerníček, or Bed time stories, as a favorite television show primarily designed for children of preschool and lower school age. The genre of Bed time stories would be best described as a traditional fairytale cartoon. The most used techniques of making an animated Bedtime story is the „drawn animation“ technique, after that the „cutout animation“ technique and last but not least puppet animation. Bedtime stories are full of humor and educational influence. They are dedicated for little children also thanks to their ethical content. My goal was to create an all-over characteristic of Bed time stories towards the child viewer considering the verbal and thematic level and how Bedtime stories influence the individual growth of children.

Key words: Bedtime stories, fairytales, television, children, family, play, friendship, love, social values and standards, fairytale music, verbal means

Úvod.....	7
1 Význam tvorby pro mládež.	8
2 Večerníček.....	10
2.1 Historie večerníčku	10
2.2 Vysílací dny.....	10
2.3 Úvodní znělka	10
2.4 Počátky animovaného filmu.....	11
3 Dětský aspekt.....	14
3.1 Dětský aspekt a jazyková rovina	14
3.2 Tematická a kompoziční rovina	16
4 Večerníčky podle Václava Čtvrta.....	19
5 Václav Čtvrtek.....	20
6 O loupežníku Rumcajsovi.....	22
6.1 Rumcajs a média	22
6.2 Dětský aspekt v dějové struktuře.	22
6.2.1 Motiv rodiny.....	23
6.2.2 Motiv spravedlnosti.....	24
6.2.3 Konflikt a trest.....	25
6.3 Dětský aspekt v jazykové struktuře.....	25
7 Pohádky z mechu a kapradí.....	28
7.1 Dětský aspekt v dějové struktuře	28
7.1.1 Pohádky bez morálky	28
7.1.2 Motiv hry.....	29
7.1.3 Motiv lásky a přátelství.....	30
7.2 Dětský aspekt v jazykové struktuře.....	31
8 O Kubovi a Stázině.....	34
8.1 Dětský aspekt v tematické rovině.....	34
8.1.1 Motiv lásky.....	34
8.2 Dětský aspekt v jazykové struktuře.....	36
9 Jména postav	39
10 Hudba	40
11 Shrnutí.....	41
12 Recepce vybraných večerníčků dětmi	43
Závěr.....	47
Seznam použité literatury.....	48

Příloha	50
----------------------	-----------

Úvod

Snad nejoblíbenější, zcela jistě nejdéle sledovaný a nejžádanější pořad ČT při prodeji¹, který oslovil a stále oslovuje nejen dětské, ale i dospělé diváky — večerníček. Krátký, asi osm minut trvající seriálový pořad už dávno přesáhl hranice České republiky a dostal se i do vzdálených krajín, jakými jsou Austrálie, Turecko, Japonsko, Island, Indonésie atd.² Animované série nejrozmanitějších příběhů se za dobu svého vysílání staly pojítkem mezi generacemi. Pro děti to jsou příběhy plné vtipu, poezie, etického působení a mají navodit atmosféru příjemnou k usínání. Pro dospělé mohou být nostalgickou vzpomínkou a nástrojem k uvolnění. V dřívějších dobách mohl večerníček sloužit k odreagování od normalizačního stereotypu. Ačkoli je večerníček nejdéle vysílaným pořadem České televize a stal se za necelých padesát let nedělitelnou součástí naší kultury, existuje jen málo odborných prací věnujících se tomuto fenoménu. Jednou z nich je kniha Marie Kšajtové, která se zabývá především vznikem a vývojem. Tou další je sociologický výzkum Marie Procházkové z roku 1995. Mnoho dalších knih se věnuje pouze stručnému popisu historie a slouží k základní orientaci. O večerníčku nalezneme informace též v časopiseckých studiích, diskusích a komentářích.

Ve své práci se chci pokusit charakterizovat večerníček se zřetelem k dětskému divákovi. Na základě analýzy několika večerníčků chci ukázat, jakým způsobem je ve v nich brán zřetel na dětského diváka, jaké prostředky jsou užívány a jakou funkci večerníčky plní s ohledem na diváky, kterým je primárně určen, tedy na děti předškolního a nižšího školního věku. Do své práce jsem zvolila večerníčky spisovatele Václava Čtvrťka *„V jeho příbězích nalezneme bohatou a členitou řeč, plnou slovních spojení, která vychází z lidovosti.“* (Chaloupka, 1985, s. 73–78) Zároveň se podle mého vlastního výzkumu, který je proveden v další části, jedná o nejznámější a nejoblíbenější večerníčky všech generací. Následně se budu zabývat i recepcí vybraných večerníčků dětskými diváky.

---

¹ Historie Večerníčku. *Česká televize* [online]. [cit. 2011-10-14]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/0-vecernicek/5626-historie-vecernicku/>.

² Citace stejného zdroje jako v předchozí poznámce.

1 Význam tvorby pro mládež.

„Příběhy, které se ve skutečnosti nikdy neodehrály, v nichž vystupují bytosti a tvorové, které zatím žádný přírodovědec nezaregistroval, v nichž se dějí věci neuvěřitelné a nadpřirozené, odporující fyzikálním zákonům. Síla představivosti a kouzlo pohádkového slova je silnější než zákon gravitace.“ (Černoušek, 1990, s. 5–33)

Tato charakteristika výstižně definuje pojem, ze kterého večerníček vznikl. Je jím pohádka. Ačkoli se jedná o dětský žánr, dospělí se k němu často vrací, ať už z důvodu nostalgie, či neutuchající záliby v pohádkových příbězích, při kterých si mohou odpočinout a na chvíli se odpoutat od všedních a každodenních problémů. Pohádka je útvar, který přežívá už spoustu generací a který si i přes všechny inovace a snahy o zmodernizování zachovává svou hlavní funkci.

Nezastupitelná je pohádka jako činitel, který vnáší smysl a řád do dětského světa a který vytváří most mezi světem dětí a dospělých. *„Primární význam tvorby pro mládež spočívá ve výchovné a poznávací funkci.“* (Černoušek, 1990, s. 5–33) Tvoří model světa, který se stává základním pilířem pro život, který později dítě žije. Pomocí kladných a záporných postav v dětech upevňuje představu dobra a zla, pravdy a lži. *„Učí dítě mravně cítit, myslet, a konat.“* (Kopál, 1987, s.10–27) Pomocí pohádky poznává dítě svět kolem sebe a získává poznatky, které posléze uplatní v běžném životě. Způsobem příznačným pro určitou věkovou skupinu přibližuje tato tvorba dítěti významy rozličných životních problémů a zároveň ukazuje způsob, jak je řešit. Říká, že pokud se lidé budou chovat čestně, nenechají se strhnout zlem, budou bojovat za pravdu a postaví se nesnázím a problémům, zlo bude poraženo. Tím pohádka pomáhá dítěti připravovat se na život v dospělosti. Rozvíjí jeho pozornost, dává možnost analyzovat, hodnotit, utvářet si etické hodnoty, zaujmout vlastní přístup k životu. Díky pohádkovému vidění světa, které je téměř vždy plné optimismu, mají příběhy také nezastupitelnou funkci v duševním rozvoji dítěte. Pomáhají mu analyzovat a utvářet vztahy ke členům rodiny, reagují na potřebu lásky, důvěry a především pomáhají nalézt smysl života. (Kopál, 1987, s. 187)

Pokud se zaměříme na citový život dítěte, hrají pohádky, a to zejména v předškolním a mladším školním věku, nezastupitelnou roli. Citový život se nejlépe rozvíjí v prostředí, které

dává dobrý příklad. Právě vyprávěním vhodných příběhů a pohádek se představy správného morálního citění rozvíjí. Dochází k upevnění představy o spravedlnosti, pravdomluvnosti, srdečnosti, obětavosti apod. Pohádka má tedy nezastupitelnou roli ve výchově a přípravě dětí pro život ve společnosti.

Ve filmu či seriálu se snoubí obraz, slovo, hudba i zvuk. Existuje tu markantní rozdíl mezi pohádkou čtenou a vizuální, tedy takovou, kde se kromě mluveného slova využívá také obraz. Takovými jsou pohádky loutkové, animované nebo hrané. Zaměřit se můžeme také na mimiku a gesta postav. Hojně je využívána hlasová a vůbec zvuková technika. „*Obraz vo filme je na úrovni slova v literatúre. Rad obrazov vyjadrujúcich ten istý motív sa nazýva sekvenciou, ktorá zodpovedá vetě.*“ (Kopál, 1987, s. 10–27) Ve filmovém zpracování textu napomáhá mnohým figurám také střihová skladba, která může dodat filmu tempo, spád, či zrychlovat nebo zpomalovat děj. Televizní formát, který je určen dětskému divákovi, nazýváme anglickým slovem cartoons — kreslené seriály, mezi které můžeme zařadit i Večerníček. Nejsou to ovšem jenom večerníčky animované, nýbrž i loutkové a hrané. Jelikož je audiovizuální technika v dnešní době neustále rozvíjena a stává se čím dál oblíbenější, podnítila i zájem o seriálové pohádky, kterých v poslední době neustále přibývá.

2 Večerníček

2.1 Historie večerníčku

Inspirací pro vznik seriálových pohádek se stal pořad Českého rozhlasu, který vznikl roku 1961, známý pod názvem Hajaja. Mezi osobnosti, které propůjčily čteným pohádkám svůj hlas, patří např. Vlastimil Brodský, Karel Höger, Jana Brejchová atd. Podvečerní příběhy, které byly předchůdcem večerníčku, se začaly vysílat již v roce 1963, tedy necelých 10 let od začátku vysílání československé televize. Nesly název Stříbrné zrcátko a děti je mohly zhlédnout pouze v neděli. O večerníčku v pravém slova smyslu můžeme mluvit až od roku 1965. První pohádkou byla série vyprávění Kluk a kometa režiséra Ludvíka Ráži, kterou vyprávěla Štěpánka Haničincová. První večerníčky byly hrané a jejich scénáristou se stal Milan Nápravník.

2.2 Vysílací dny

Přestože byla počáteční léta spíše zkušební, úspěšnost vzrostla natolik, že byl večerníček od roku 1967 vysílán třikrát týdně, a to v úterý, ve čtvrtek a v neděli. V roce 1970 přibyl k vysílacím dnům i pátek a později i středa. V roce 1972 už se večerníček nevysílal pouze v sobotu a o rok později se na obrazovkách objevoval už tak, jak ho známe dnes, tedy každý den. Za jeho úspěchem stáli kromě herců zvukných jmen také výborní scénáristé a režiséři ze studia Bratři v triku (dnes Krátkého filmu) a Studia animované tvorby Československé televize. Významnou roli v historii večerníčku hrál jako jeden z prvních např. Václav Čtvrtek, autor celkem třinácti seriálů. Nesmíme však zapomenout na další významné tvůrce v oblasti večerníčku, jakými jsou například Eduard Hoffman, Ladislav Čapek a další.

2.3 Úvodní znělka

Pohádkové příběhy jsou charakteristické úvodním několikavteřinovým výstupem snad nejznámější pohádkové postavičky, podle které se pořad také nazývá — Večerníčka. Stvořil ho Radek Pilař a namluvil dětský herec Michal Citavý. Hned po úvodním pozdravu „dobrý

večer“ vyběhne panáček s papírovou čepičkou na hlavě 20 schodů, poté z nich seskočí a pokračuje na houpacím koni, který se následně mění v autíčko a nakonec v jednokolku. Po celou dobu jízdy rozhazuje lístečky. Poslední papírek přilétne nápisem směrem k divákovi, který si může všimnout loga České televize. Na konci se s námi rozloučí známým „dobrou noc“ a zmizí.

Od roku 1965 doprovází panáčka Večerníčka také charakteristická melodie, jejímž autorem je Ladislav Simon. Autor, který „*zkomponoval hudbu k více než stovce televizních titulů a zároveň je autorem mnoha symfonických děl, scénických útvarů, jazzových kompozic i komorní hudby.*“³ Úvodní melodie je neobyčejná tím, že jde o první znělku v Čechách a že patří dokonce k nejstarším v Evropě.

2.4 Počátky animovaného filmu

Pojem animovaný film nemá v žádném českém slovníku přesnou charakteristiku. Jsou však určité postupy, které jsou všem animovaným filmům společné: „*Je to umělý stylizovaný pohyb, vytvořený pookénkovým snímáním jednotlivých následných fází.*“ (Poš, 1990) U nás se o animovaný film začal zajímat až v polovině 20. let výtvarník a režisér Karel Dodal ve spolupráci s národní umělkyní Hermínou Týrlovou. Začátky tvorby byly velmi slabé a filmy nepříliš zdařilé. Průkopníkem byl Bohuslav Šula, který oživil dnes už tak známé Broučky. Na lepší časy se začalo blýskat od roku 1935, kdy byla založena společnost AFIT, zabývající se tvorbou reklam a navazující na zahraniční technologii Disney. V roce 1942 byl pod vedením Hermíny Týrlové uveden první úspěšný loutkový a dodnes oblíbený Ferda Mravenec. O rok později mohli diváci sledovat sérii příběhů O Vodníku Česílkovi. První ocenění v oblasti animovaného filmu získal film Vánoční sen Bořivoje a Karla Zemana, který byl před osvobozením oceněn na Bienále v Cannes. V letech po válce dochází k velkému rozvoji „*během prvních tří let vzniklo na 30 snímků*“ (Ptáček, 2000, s. 387–430) a ve světě se začíná hovořit o české škole animovaného filmu. Významnou zásluhu na tomto růstu má nesporně Jiří Trnka. Právě on se totiž ujal vedení studia Bratří v triku, které se po válce začalo formovat a které pro český animovaný film znamenalo velký přínos. Za své výkony dostal

---

³ Radek Pilař: Jak vznikala znělka Večerníčka. *Česká televize* [online]. [cit. 2011-10-14]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/program/vecernicek/radekpilar_vecernicek.html>.

Jiří Trnka hlavní cenu v Cannes. Díky úspěchům na mezinárodním poli byl animovaný film štědře dotován státem, což přispělo k rozvoji filmového průmyslu a v 70. letech vedlo k prudkému nárůstu dětských seriálů.

Po Trnkově odchodu se do vedení studia dostal Eduard Hoffman. Ten se v padesátých letech soustředil na filmy točené podle literární předlohy. Jsou jimi například známé příběhy z cyklu Povídaní o pejskovi a kočičce nebo Pohádky o mašinkách. V těchto letech nelze přehlédnout ani autora Václava Bedřicha, známého svými večerníčky, mezi které patří i jeden z nejstarších animovaných večerníčků Pohádky ovčí babičky. Dále však také Štaflík a Špagetka, Maková panenka a motýl Emanuel, Maxipes Fík nebo Bob a Bobek. Do povědomí druhé poloviny 50. let se jako tvůrce známého hrdiny Krtka zapsal Zdeněk Miler.

60. léta a počátek let 70. se nesou ve znamení Čtvrtkovy tvorby. Jeho Pohádky z mechu a kapradí nebo O loupežníku Rumcajsovi patří mezi nejznámější a nejoblíbenější večerníčky v celé historii. O tom, že dramaturgie vycházela především z literatury pro děti, svědčí spousta večerníčků napsaná na motivy známých spisovatelů. Patří mezi ně již zmiňovaní Karafiátovi Broučci, Čapkova Dášeenka či Ladova Chytrá kmotra liška. Po roce 1965 vstupují ve známost také zahraniční animované seriály, jakými jsou například: Tom a Jerry, Méd'a Béd'a nebo Bolek a Lolek. Kluk z plakátu a s ním společně i Maková panenka se na televizní obrazovky dostávají roku 1971. Důležitý mezník představuje také rok 1972, kdy byl uveden první loutkový černobílý večerníček Na návštěvě u Spejbla a Hurvínka. Po roce 1989 byl vedoucím projektu večerníčku jmenován Jan Kutálek.

V 80. letech se začal večerníček objevovat ve dvojím čase. Důvod byl jednoduchý. Pohádkové seriály běžely na druhém programu dříve a byly určeny pro mladší děti. O něco později se vysílaly i na programu prvním, kde je mohli sledovat ti starší. Toto dvojí vysílání však nemělo dlouhé trvání a bylo zanedlouho trvale umístěno na sedmou hodinu, před hlavní zpravodajství ČT1. To však platilo jen do roku 2006, kdy došlo ke změně vysílacího času Událostí a bylo nutné večerníček přesunout. Toto umístění není náhodné a můžeme mluvit o jakémsi přežitku z období totality, kdy se večerníček stal jedním z mála optimistických pořadů a kdy do jeho blízkosti byly umísťovány důležité stranické pořady. (Kšajtová, 2005, s. 51)

Zatímco 80. léta se nesla spíše v duchu útlumu, v počátcích let 90. tvorba večerníčku znovu pozvolna stoupala. Napomohla tomu v roce 1990 vzniklá Katedra animace na FAMU,

kteřá již od samého začátku začínala slibnými výsledky, které oslovovaly především mladé diváky. Z krize se dostalo i loutkové divadlo, které uvedlo na televizní obrazovky Broučky režisérky Vlasty Pospíšilové. Nejnovějšími večerníčky, které se začaly vysílat po roce 1997 a představují průlom ve světě večerníčku, jsou příběhy Václava Chaloupka, který na místo hlavního hrdiny staví živé zvíře. Tímto způsobem vznikly známé večerníčky, jako Tuláček, Pruhovaní kamarádi, Měďové nebo Vydrýsek.

Ačkoli se tvorba večerníčků od svého vzniku nezastavila a v každém období nalezneme několik dodnes oblíbených večerníčků, je zřejmé, že s koncem socialismu přichází úpadek. Po tomto období už se produkce nikdy nezvedla natolik, aby mohla letům předešlým konkurovat. Může za to především konkurence zahraničních seriálů a neustále vzrůstající nabídka televizních pohádek ve všech formách. (Kšajtová, 2005, s. 51)

V období totality nebylo vysílání večerníčku jednoduché a zasáhlo do něj spousta historických událostí. Byla to například smrt Jana Palacha, po níž „*se nesměla vysílat žádná pohádka, kde byl oheň a kde to jiskřilo.*“ (Kšajtová, 2005, s. 51) Žádný večerníček také nesměl urazit památku zemřelých sovětských státníků. V období normalizace byl zakázán kvůli svému názvu večerníček Psi život a často docházelo i k náhlým změnám ve vysílání, protože se ze dne na den nehodil ten, či onen díl. (Kšajtová, 2005, s. 52) Večerníček byl pokládán za nejméně škodlivý pořad. Proto u něj v době komunistické cenzury bylo povoleno mnohem víc než u ostatních pořadů. Seriály byly promítány promyšleně tak, aby se střídaly série animované, loutkové i kreslené, úspěšné i méně zdařilé a nové i okoukané. Mezi nejúspěšnější a dodnes velmi oblíbené večerníčky můžeme zcela jistě řadit zfilmované pohádky Václava Čtvrťka, Karla Poláčka, podle jehož předlohy byli oživeni Edudant s Francimorem a na motivy knihy Miloše Macourka vznikl neméně úspěšný seriál Mach a Šebestová. Významný mezník ve večerníčkovské tvorbě představují i Krkonošské pohádky, které jsou jedním z mála zástupců hraných pohádek té doby. Zcela jistě však patří k nejznámějším. Nemalé oblibě se těší též večerníčky zahraniční, jakými jsou například belgický Stýček Fido, německý loutkový seriál Pingu nebo italský večerníček Co se děje v trávě.

Existují stovky večerníčků, které zde nebyly zmíněny. Některá díla jsou zdařilá, dochovala se a vysílají se dodnes, některá upadla v zapomnění. Přesto jsou nedílnou součástí historie večerníčku a autorům, kteří nebyli zmíněni, se sluší omluvit.

3 Dětský aspekt

Současná tvorba pro děti je do velké míry umělecká. Tuto vlastnost textu si však dětský divák / čtenář zatím neuvědomuje. Dalším jejím specifickým je přítomnost dětského aspektu, který už je zřetelnější. František Miko charakterizuje dětský aspekt jako „*Rešpektovanie záujmov a zvláštností detskej psychiky v reči k deťom a v detskej literatúre*“ (Miko, 1973) Tvrdí, že je to „*tón reči, výber slov, motívov a spôsob argumentácie so zreteľom na uvedené okolnosti, v epike výber a kresba postáv, spôsob a smer rozvíjania deja s uvedeným zreteľom*“ (Miko, 1973) Velmi výstižně ho charakterizoval Oldřich Uličný, který napsal, že dětský aspekt znamená „*ono vycházení vstříc dětským zájmům a psychice.*“ (Uličný, 1987) Zkráceně můžeme tedy říct, že dětský aspekt je způsob výstavby textu, který spočívá v takovém výběru vhodných jazykových, lexikálních i jiných stylistických prvků a který bere ohled na dětskou psychiku.

3.1 Dětský aspekt a jazyková rovina

„Základním nástrojem sociálního přizpůsobení je jazyk. Dítě ho nevynalézá, ale přijímá, ale přejímá ho v hotových, závazných formách kolektivní povahy.“ (Piaget, 2007)

Právě z tohoto důvodu je jazyková rovina důležitá pro rozvíjející se jazyk a myšlení dítěte. S ohledem na dětský aspekt jsou vybírány vhodné jazykové prostředky. Všeobecně je pro svět pohádek příznačná jednoduchost, stručnost, přesnost a také pestrost, která se ve velké míře týká především lexikální roviny a pomáhá rozšiřovat dětskou slovní zásobu. Promítá se ale také do roviny syntaktické či morfologické. Jazyk pro děti je nekomplikovaný a odpovídá dětské chápavosti. Nekomplikovanost má však u každého autora jiný rozměr a je také různými způsoby chápána. Do jazykových prostředků, které se v pohádkách objevují, patří například synonymita ve jmenných a slovesných pojmenováních. Díky ní dochází především k rozšiřování dětské slovní zásoby. (Kopál, 1987, s. 178) Dále se uplatňují „*neologizmy, méně archaizmy, alebo knižné slová. Pod vplyvom vedecko-technického pokroku prenikajú do slovníka literárnych textov pre deti profesionalizmy.*“ (Kopál, 1987, s. 178) V moderní tvorbě je hojně využíván hovorový jazyk či tzv. dětský slang, a to především ve snaze přiblížit se dětskému světu co nejblíže. (Kopál, 1987, s. 18) U Vladimíra Smetáčka, který ve své knize pracuje s tzv. specializovanými vzorky čtivosti, tedy s prvky, kterých se

nejčastěji v textech pro děti využívá, stojí zmiňované jazykové prostředky zcela mimo měření a příliš se jimi nezabývá a tvrdí, že v dětském jazyce působí problémy i slova zdomácnělá, která nejsou úplně obvyklá, natož pak slova nová, či zastaralá. (Smetáček, 1973, s. 12).

Často se vyskytují expresivní výrazy, které většinou slouží ke zjemnění textu, navození přátelské nálady a k vtažení dětí do děje. S pomocí expresivity lze navodit humorná atmosféra. Jde tedy často o případy, kdy se expresionismy vyskytují v oslovení, klení apod.

Pro dětskou literaturu je též příznačné časté užívání metafor a metonymií. „*Pre rekonštrukciu metafory a metonymie alebo prirovnaniaplatí uplatňovanie detskej hravosti, fantázie, ale aj vecnosti, dynamickosti, a tým aj vekovej primeranosti.*“ (Kopál, 1987, s.19) U těchto tropů je často využíván protiklad, přechod od něčeho, co děti znají, k něčemu, co jim dosud bylo cizí a od konkrétního k abstraktnímu. Pomáhají tak dítěti přiblížit svět okolo něj na pochopitelnou úroveň. Jako typ metonymického pojmenování jsou nejčastěji používány hyperbola a synekdocha. Ve tvorbě pro děti se často využívá personifikace, kdy se na abstraktní a neživé věci přenáší lidské vlastnosti. Ve snaze přiblížit význam dětem co nejvíce je využita perifráze jako „*forma akumulácie pomenovaní podriadených pojmov namiesto im nadriadeného pojmu*“ (Kopál, 1987, s. 19) Dochází tak nejen ke zpřesnění významu, ale také k rozšiřování slovní zásoby.

Doktor Ján Kopál tvrdí, že pro tvorbu určenou dětem jsou časté mnohé odchylky od gramatické normy. Většina z nich se týká především roviny morfologické a syntaktické. Jednat se může o anakolut, či inverzi. V řeči dětí to je opakování spojek, polysyndeton, což souvisí s jejich omezenou slovní zásobou. Často se využívá vložená myšlenka, parentéza, nebo výpustka, čili elipsa. (Kopál, 1987, s. 21)

Na druhé straně stojí názor Vladimíra Smetáčka, že věty složené a rozvité mají za následek špatné, nebo obtížné pochopení textu. (Smetáček, 1973, s. 14–22) S dětskou schopností sžít se s dějem a bořit hranice mezi fantazií a realitou souvisí užívání historického přítomku. Dochází tím ke zpřítomňování děje.

Nejvíce se v jazykovém stylu tvorby pro děti projevuje stránka zvuková, která je úzce spojena s lexikální. Uplatňuje se výběr libozvučných slov a slovních spojení. Příkladem je aliterace nebo onomatopoeia. Jde též o hromadění a opakování slovních jednotek, které jsou blízké dětskému způsobu vyjadřování, hravosti a poznávání. Ze stylistických figur, které v

textu plní funkci zdůrazňovací, slouží k posílení plynulosti a soudržnosti textu a prohlubují komunikativnost textu s divákem. (Kopál, 1987, s. 21)

Jiný pohled na věc má Vladimír Smetáček. Ve své knize *Čtivost textů pro děti* (1973, s. 14) zastává názor, že text má být co nejvíce pochopitelný. Znamená to, že se v něm vyskytují především slova „snadná“, tzn. slova, která jsou frekvenčními slovníky uváděna jako nejvíce frekventovaná, nebo se vyskytují v Dalově seznamu *„několika set slov, která znají a umějí vysvětlit děti mladšího školního věku.“* (Smetáček, 1973, s. 5–14) Délka slov v textu pro děti je co nejkratší, aby byla snadno vnímatelná a dětem srozumitelná. Mnohoslabičná slova působí příliš složitě. Čím je slovo kratší, tím větší je možnost, že patří do základní slovní zásoby dítěte v mladším školním věku, a tudíž existuje větší šance pochopení. Také abstraktní výrazy jsou autorem zcela zamítány. Jsou pokládány za prostředek vhodný pro děti starší, které už mají rozvinuto abstraktní myšlení. Vyšší stupeň myšlení vyžadují také slova obsahující předpony a přípony, které často pozměňují primární význam slova.

Porovnány jsou zde pouze dva názory, jak by měl jazyk určený dětem vypadat. Je z nich ale jasné, že je tato otázka velmi složitá a není na ni jednotný názor. Na jedné straně se uplatňuje snaha přizpůsobit se dětským možnostem a co nejvíce ulehčit porozumění. To se děje pomocí co nejjednodušších výrazů a nekomplikovanosti textu. Na straně druhé stojí tendence rozšiřovat dětské myšlení a jejich slovní zásobu složitějšími prostředky, jakými jsou již zmiňovaná metafora, metonymie, abstrakce atd. Pokud má však text rozvíjet dětské myšlení, je dle mého názoru vhodnější způsob druhý, kdy je dítě donuceno přemýšlet a zároveň rozvíjet svůj jazykový obzor. Také z tohoto důvodu jsem zvolila večerníčky Václava Čtvrtka, které jsou z jazykového hlediska zajímavé, plné jazykových tropů a liší se od jednoduchého vyjadřování některých večerníčků.

3.2 Tematická a kompoziční rovina

I přes rozmanité možnosti roviny jazykové je dětský aspekt vyjádřen také tematickou rovinou a kompoziční výstavbou. Základem textu pro děti je stručná expozice bez dlouhého popisování. Příběhy nebývají dlouhé a dostávají rychlý spád. Jedna událost navazuje na druhou a děj plyne bez vedlejších odboček. (Kopál, 1987, s. 18)

Co se týká motivů, které ve večerníčcích nalezneme, neliší se, podle Jána Kopála, od motivů, které se užívají v tvorbě pro dospělé. V dětské literatuře však existují rozdílné postupy a prostředky, kterými je autor vyjadřuje. Dětský aspekt se dotýká oblastí, které jsou dětem blízké. Jsou jimi smysl pro harmonii, přátelství, soucitnost, smysl pro spravedlnost, touha po poznání, dobrodružství a sebepoznání. Tvorba pro děti je hravá, vyskytují se v ní prvky fantazie, optimismu a naivity. Setkáváme se např. se světem zvířat, konkrétně jde většinou o mláďata, a to jak ve starších večerníčcích, jakými jsou například Broučci, Včelí medvídci, Kosí bratři, tak v novějších seriálech V. Chaloupky O Tuláčkovi, Medvíďata apod. Výjimkou ale nejsou ani příběhy, kde hrají hlavní roli děti. Oba tyto světy, zvířecí i dětský, jsou malému divákovi bližší, než svět dospělých, který je pro něj komplikovaný. (Ján Kopál, 1987, s. 16) Proto se s těmito hrdiny děti lépe ztotožní a snáze je pochopí.

Dětský aspekt se týká také vzhledu a charakteru jednotlivých postav. Zlo a dobro je ve večerníčcích vždy rozděleno a na první pohled je patrné, kdo zastupuje kterou stranu. Pokud se zaměříme na svět lidský, jsou kladní protagonisté pohlední, povětšinou upravení, co nejvíce podobní skutečnému člověku. Postavy záporné se vyznačují znaky, které jejich vzhledu dodávají na ošklivosti (velké nosy, bradavice atd.) Takové odlišnosti ovšem nejsou znakem ošklivosti, jedná-li se o pohádky, kde hrají hlavní roli nadpřirozené bytosti, jakými jsou skřítki a strašidýlka. To se týká především Pohádek z pařezové chaloupky. V těchto příbězích jsou kladní hrdinové charakterističtí především svou roztomilostí. Právě ta hraje roli ve třetím typu večerníčků, kde se objevují mláďata, která jsou jim věkově blízká, líbí se jim, a proto se těší velké oblibě. Postav nebývá mnoho, což zaručuje dětskému divákovi lepší orientaci a snadnější zapamatovatelnost. Hlavní hrdina bývá jeden, maximálně dva a jen velmi málo se setkáme se skupinou.

Místo a čas jsou představeny stručně. Často se objevuje opakování se stupňovaným napětím. Ukončení bývá harmonické, klidné a případná zápleтка je vyřešena. Většina epizod jsou ucelené díly, mající vlastní úvod, jádro i závěr. Řazení je proto volnější a není nutné, aby šly díly přesně za sebou. Výjimku tvoří večerníček o Kubovi a Stázině, kde jedna epizoda navazuje na druhou. Při pohledu na kompozici zjistíme, že většina pohádek začíná a končí ustálenou formulí („...Každá voda ale nakonec steče dolů a Stázina se dostane Kubovi za ženu...“), přičemž část úvodní udává informaci o místě a čase, kde a kdy se příběh odehrává, a krátce představí hlavního hrdinu. Následuje samotný děj. I v tak krátkém příběhu, jakým je večerníček, má děj podle J. V. Proppa své fáze, které se skoro v každém případě opakují

(uvedl to v knize O analýze struktur zápletek v pohádkách). Děj začíná přípravnou sekcí, kde se formuje zlo. Ve mnou vybraných večerníčcích působí zlo v případě pohádek O Rumcajsovi a O Kubovi a Stázině velmi často kníže pán nebo zástupci vyšší společenské třídy. Není proto třeba, představovat ho v každé epizodě. V pohádkách z pařezové chaloupky je škoditelem téměř pokaždé někdo jiný, a proto je tato fáze velmi důležitá. S touto částí souvisí i představení hrdiny, které, ačkoli se hlavní hrdina v průběhu seriálu nemění, slouží k upevnění informace a lepší orientaci dětského diváka. Někdy vstupuje do děje ještě magický činitel v podobě nadpřirozena. Tento fakt se uplatňuje ve všech třech večerníčcích, které jsem se rozhodla analyzovat. Další částí je střet se zlem, následuje trest pro nečestné a zlé postavy a šťastný konec pro kladného hrdinu.

Dětský aspekt je zřetelný také v existenci odměn. Tento jev je ve večerníčcích a celkově v pohádkách často výrazně zastoupený. Vychází z přirozeného dětského způsobu učení pomocí opakování. Vidí-li dítě, že byl někdo jiný za určitý čin pochválen a odměněn, dochází většinou k opakování chování. Proto představuje večerníček jakýsi model, který třídí dobré a špatné skutky, a zpřesňuje tak pohled dětí na svět okolo sebe.

Tematická rovina večerníčku bývá protkána morálním působením na dětského diváka a charakterizuje ji především výchovná funkce. Objevují se v něm základní lidská témata, bez kterých by lidé nebyli lidmi. Podává je dětem nenásilně, přiměřeně jejich věku tak, aby to bez větších obtíží pochopily. Objevují se večerníčky, kde lze výchovné působení vnímat intenzivněji, naopak jsou takové, které sice obsahují morální a výchovnou složku, ale v mnohem menší míře. Takové večerníčky slouží spíše jako odreagování a hra.

4 Večerníčky podle Václava Čtvrťka

Ve své práci jsem se zaměřila na zjištění, jak se ve večerníčcích Václava Čtvrťka promítá jazykový a tematický aspekt.

Pro potřeby analýzy jsem zvolila tři vybrané večerníčky Václava Čtvrťka. Jsou jimi večerníčky: O Rumcajsovi, Pohádky z pařezové chaloupky a O Kubovi a Stázině. Výběr byl proveden se záměrem vytvořit vzorek, v němž by byly zastoupeny večerníčky různých, zřetelně odlišných struktur každého z večerníčků.

Popsána bude rovina jazyková, ve které jsem si všímala přítomnosti spisovné a nespisovné češtiny, nářečí, přítomnosti metafor, personifikací a dalších jazykových prostředků. Dále také, jak se v nich projevuje dětský aspekt. Lze předpokládat, že se v jazykové výstavbě večerníčků bude projevovat zvýšená emocionalita, hravost, také jazyková, obraznost, ale že tato obraznost nebude takového charakteru, aby ztěžovala porozumění.

Rozebírána bude též rovina tematická. Na jedné straně stojí vážnost a řešena jsou témata sociální nerovnosti a spravedlnosti, na straně druhé objevíme především motivy přátelství a hry, která jde ruku v ruce spolu s fantazií. Sledovat budu též volbu hlavních postav ve vztahu k dětem a vztahy mezi nimi. Ani jeden z večerníčků ovšem nepostrádá dětskou hravost a ve všech je dětský aspekt nějakým způsobem vyjádřen.

Kromě analýzy konkrétních večerníčků se zaměřuji na vybraná zjištění týkající se recepce analyzovaných večerníčků dětskými diváky s využitím dotazníkového šetření. Dotazník je určen dětem mladšího školního věku, do něhož bylo náhodně vybráno 15 dětí, v zastoupení 8 dívek a 7 chlapců. Pomocí dotazníku byla zkoumána srozumitelnost, znalost a oblíbenost těchto večerníčků. Dále jsem zjišťovala, jak děti registrují základní témata, která se v nich vyskytují. Na doplnění dotazníku jsem pustila tři znělky stažené z každého večerníčku zvlášť a děti byly vyzvány, aby přiřadily melodii ke správnému seriálu. Byla tak zjišťována funkce melodie ve Večerníčku.

5 Václav Čtvrtek

„Má pravá láska jsou moji staří známí, loupežníci, formani, ohniví mužičci, víly a světylka, co odedávna přebývají v českých lidových pohádkách. Dnes spolu s nimi, s loupežníkem Rumcajsem, vodníkem Česílkem, formanem Šejtročkem a plejádami víl, světylek a ohniváků táhnu proti přetechizovanému přerozumu.“

(Václav Čtvrtek)

Václav Čtvrtek je významný autor dvacátých let, charakteristický především tvorbou moderních autorských pohádek pro děti. Známy je též jako tvůrce oblíbených večerníčkovských pohádek, které znají děti všech věkových kategorií. *„Proslavil se sice jako Čtvrtek, ale jmenoval se Cafourek. Psal i pod pseudonymy Poledne, Neděle nebo Málek“*⁴ Přes počáteční ovlivnění lidovou, tradiční pohádkou má Karel Čtvrtek nesporně svůj vlastní, osobitý a nezaměnitelný styl.

Narodil se 4. 4. 1911 v Praze, kde prožil velkou část svého života. Po odchodu otce na frontu se odstěhoval ke svému dědečkovi do Jičína, kde zůstal až do roku 1918. Ačkoli šlo jen o tři roky jeho života, stal se Jičín pro Čvrtka velmi významným místem a vrací se k němu i po letech ve svých pohádkových příbězích O loupežníku Rumcajsovi. Po první světové válce se společně s rodinou vrátil do Prahy, kde úspěšně absolvoval obecnou školu a později také gymnázium. Po maturitě odešel za prací do Chebu, odkud pochází jeho první dílo, vydané pod pseudonymem Hugo Prattler. Jeho dalším dílem byla pohádková kniha *Lev utekl*. V té době už má Čtvrtek inspiraci v podobě svého syna, a proto se rozrůstá jeho seznam literatury určené dětem. *„Publikoval prózy a pohádky v časopisech pro děti a mládež: Vlaštovička, Sedmihlásek, Pionýr, Sedmička pionýrů, Sluníčko, Mateřídouška, Ohníček, Mladá fronta, ABC, Zlatý máj, Literární měsíčník aj.“* (Chaloupka, 1985, s. 73) Ve stejném roce pronikla Čvrtkova tvorba i do rozhlasu v podobě scény Vrabečkovy trápení s jarní písničkou a později působil jako vedoucí redaktor vysílání *Věda a technika pro mládež*. V této době se Čvrtkova tvorba zaměřovala už jen na dětskou literaturu. Nejedná se však pouze

---

⁴ Radek Pilař: Jak vznikala znělka Večerníčka. *Česká televize* [online]. [cit. 2011-10-14]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/program/vecernicek/radekpilar_vecernicek.html>.

o pohádky, ale také o povídky a povídkové soubory, kde jsou častými tématy život dětí ve městě a mezilidské vztahy. Právě tato část jeho tvorby je z psychologického hlediska velmi významná, protože zachycuje spoustu životních situací, se kterými se dětský divák může ztotožnit a následně je použít v reálném životě. Od poloviny 60. let se však Čtvrtek navracel ke klasické pohádce. Dokladem toho je spousta známých příběhů, napsaných pro českou televizi a později vydávaných i knižně nakladatelstvím Albatros. Pohádkové seriály o Rumcajsovi byly prvním Čtvrtkovým zfilmovaným dílem. Následovaly série O víle Amálce, o Makové panence, O Křemílkovi a Vochomůrkovi, o tom, Jak ševci zvedli vojnu pro červenou sukni, O hajném Robátkovi a nesmíme zapomenout na příběhy O pejskovi a kočičce. Čtvrtkovy večerníčky jsou charakteristické především lehkostí, úsměvností, vtipem, optimismem a podněcují dětskou fantazii. Jsou plné lásky a úcty k přírodě. Objevíme v nich smysl pro spravedlnost a slouží, jak sám autor řekl, jako „*preventivní ochranné očkování dětí proti suchosti ducha, necitlivosti, snížené citlivosti vůči kráse a proti tomu, aby člověk, obklopený technikou, se jí příliš nepřipodobňoval.*“ (Chaloupka, 1985, s. 73) Jména všech jeho pohádkových postav nepostrádají vtip a nápad. Jsou jakousi jazykovou hrou, která se uplatňuje ve velké většině jeho textů. Pro děti je jeho tvorba zábavná a nepostrádá nenásilné mravní ponaučení. Že se jedná především o tvorbu pro děti, dokládají také ilustrace. Rumcajse, Manku a Cipíska zpodobnil Radek Pilař. Křemílkovi a Vochomůrkovi vtiskl podobu neméně známý ilustrátor Zdeněk Smetana. Mezi dalšími to byli Gabriela Dubská (O makové panence a motýlu Emanuelovi), Zdeněk Miler (Cesty formana Šejtročka) nebo Olga Čechová (Říkání o víle Amálce).

6 O loupežníku Rumcajsovi

6.1 Rumcajs a média

Ačkoli samotný loupežník Rumcajs vznikl až v roce 1966 a byl vydáván v časopisu *Mateřídouška*, předloha pro jeho postavu vznikla už roku 1946 v jedné ze Čtvrtkových povídek. Celý příběh vešel ve známost až o rok později, ve spolupráci s Československou televizí, díky níž došlo k natočení večerníčku. Teprve v roce 1950 vznikla i podoba knižní. Výtvarně ztvárnil Rumcajse a jeho rodinu ilustrátor Radek Pilař a hlas mu v prvních dvou sériích propůjčil herec Karel Höger. Třetí řada byla namluvena Eduardem Cupákem. Celkem vznikly tři série, které mají dohromady 39 dílů. V městě Jičíně, které se stalo dějištěm Rumcajsových příhod, strávil Václav Čtvrtek část života a má pro něho viditelně nemalý význam. Jičínští jsou na to patřičně pyšní. „*Mají tam náměstí Václava Čvrtka, hospodu U Rumcajse, les Řáholec a dokonce i knihovna je po Václavu Čvrtkovi pojmenovaná. V roce 2001 si děti z Jičína vysázely malý lesík, který pojmenovaly Cipískův Řáholeček.*“ (Bílková, 2006)

Rumcajs, původně jičínský švec, který své řemeslo nikdy nešidil a poctivě šil po devět let boty pro velké pány, omylem urazil starostu města, ze kterého byl hned následně za trest vykázán. Zabydlel se proto v lese Řáholci, kde žil společně se svou ženou Mankou a synem Cipískem a začal se živit jako loupežník. Všechny jeho příběhy jsou charakteristické harmonií s přírodou, konfliktem mezi vrchností a obyčejným lidem a každodenním dobrodružstvím. Rumcajsovy příběhy se těšily a dodnes těší velké popularitě a byly přeloženy do několika jazyků. Vyšly například ve slovenštině, polštině, bulharštině, němčině, maďarštině, rumunštině, estonštině nebo lotyštině. „*Slovenské děti mu říkají Rumpel, francouzské Rorón, švédské Adolf a maďarské Csirizár. Ale v esperantu zůstal Rumcajs Rumcajsem.*“ (Bílková, 2006)

6.2 Dětský aspekt v dějové struktuře.

V tomto případě se jedná o prototyp klasické tradiční kouzelné pohádky. Objevuje se dobro a zlo, zastoupené lidskými postavami, zvířaty i nadpřirozenými bytostmi. Základní vzorec děje zůstává ve většině příběhů neměnný. Vždy nastane konflikt, zaviněný ve velké

většině případů knížepánem a jeho služebnictvem. Následuje Rumcajsovo řešení těchto problémů, které vždy dospěje ke zdárnému konci.

Hlavní roli představuje Rumcajs a jeho rodina, zastoupena jím, Mankou a Cipískem. Žijí v chudobě, ale jinak v láskyplném rodinném soužití a vždy u nich vítězí spravedlnost, dobro a láska. Opačnou stranu mince představuje starosta Humpál, který Rumcajse vyhnal z města a sebral mu práci. On, císařpán a jeho lidé představují ve večerníčku vyšší vrstvu, která je symbolem pro chamtivost a nepřejícnost. Přesto večerníčku nechybí humor a vtip a záporné postavy, které znepráhňují Rumcajsovi život, jsou zde spíš k smíchu. Zastoupení tu mají ve velké mře také zvířata, která žijí s loupežnickou rodinou v míru a přátelství. Mají lidské vlastnosti a lidé jejich řeči rozumí. Objevují se zde ale i nadpřirozené bytosti. Jsou jimi například ohnivý muž, vodník Volšoveček apod. Ve velké mře zde nalezneme antropomorfizaci neživých věcí, která je dětem blízká a slouží k přiblížení se dětskému světu a myšlení. Ačkoli není ve večerníčku nouze o vtipné scény, kdy si například Rumcajs láduje bambitku žaludy, nebo když léčí postřelenou hodinářskou kukačku, objevují se v něm důležitá témata, jakými jsou sociální nerovnost, znázorněná na nejrůznějších konfliktech mezi panstvem a poddanými, otázka spravedlnosti nebo důležitost rodiny v životě člověka.

6.2.1 Motiv rodiny

Děj však není protkán pouze konflikty s knížepánem. Z dotazníku vyplynulo, že 90% dětí si uvědomuje silnou vazbu Rumcajse na rodinu. To je první ze dvou významných prvků, které se v tomto večerníčku vyskytují. Podle pediatra Otakara Teyschla má rodina nejdůležitější roli při navazování vztahů. Dítě získává charakterové vlastnosti, učí se mravnosti a celkově je dětský vývoj vytvářen prostředím, které vidí okolo sebe. (Teyschl, Brunecký, s. 224) Je tedy nezbytné důležité, aby mělo dítě vzor především tam, kde vyrůstá. Tak nejlépe bude fungující rodinu, která se pro něj stane samozřejmostí, napodobovat a bude se v budoucnosti snažit kopírovat její funkci. Ve večerníčku O Rumcajsovi se silné pouto rodiny, která vychovává svého syna spravedlivě a láskyplně, projevuje ze všech tří večerníčků nejsilněji. Rumcajs společně s Mankou a Cipískem vystupují vždy pospolu a navzájem se chrání. To dokazuje například scéna, kdy je Cipísek chycen knížepánem a zavřen do vězení. Manka pláče a Rumcajs se ho bez rozmýšlení vydává zachránit. Právě tento obraz ukazuje dětem, jak je nezbytné držet pospolu, i když se zrovna objeví problémy. Nenásilně podsouvá dětskému divákovi, že taková rodina je v pořádku. Dítě, které v takovém světě žije i ve skutečnosti, se jen utvrdí v názoru, že je vše v pořádku. Dítě, které nemá

dostatečně fungující zázemí, zase zjišťuje, že je něco špatně, nebo alespoň získá povědomí o tom, že rodina může fungovat různými způsoby a začíná se formovat jeho představa o svém vlastním budoucím životě. Nutným předpokladem správně fungující rodiny je spravedlivé rozdělení domácích povinností. I to hraje ve večerníčku důležitou roli. V Rumcajsově rodině má každý své úkoly, které plní. (Rumcajs seká dříví a chrání celou rodinu, Cipísek mu pomáhá tím, že například proškrtává křemínky Rumcajsovi do pistole, a Manka vaří, peče placky s malinami, vytřásá semínka ze šišek Cipískovi na kaši, zametá atd.) Zajímavé je zde postavení Manky jako ženy. Ukazuje dětem typické rozdělení pohlaví, kdy Rumcajs je silný, přísný a jeho charakteristickým znakem je hluboký, silně znějící hlas. Manka mu slouží jako opora, bez které by se jen těžko obešel, pomáhá mu, stará se o něj, je obětavá, něžná a hlásek má jemný, o poznání tišší než Rumcajs. Najdeme tu tedy prototyp hrdiny, se kterým se děti nejčastěji ztotožňují. Rumcajs jako ochranitel, Manka jako starostlivá manželka, pečující o celou domácnost.

6.2.2 Motiv spravedlnosti

Druhý, velmi významný prvek dominující ve večerníčku O Rumcajsovi je spravedlnost. I tu si děti ve velké míře uvědomují. Dvanáct dětí zaškrtlo ve výběru z potencionálních Rumcajsových vlastností spravedlnost. Ta je v dostatečné míře zastoupena i v obou následujících večerníčcích. Zde se však projevuje nejvíce, a to v postavě Rumcajse. Slovo spravedlnost je ve všech epizodách mnohokrát opakováno. „*Rumcajs zatím už dobrou chvíli chodil po jičínském rynku a rozhlížel se, jestli je v městě Jičíně pořádná spravedlnost.*“ Přestože je loupežník, nalezne v něm dítě vzor spravedlivého člověka, který učí spravedlnosti i svého synka. Svědčí o tom například Rumcajsovo upozornění, když předává Cipískovi jeho první bambitku „...*ale dobře miř a vystřel jen spravedlivou ránu. Cipísek chodil po lese křížem krážem po Řáholci a díval se, jestli je všude spravedlivo.*“

Příběhy jsou sice do jisté míry harmonické, ale ukazuje se tu i to, jak nespravedlivé je občas sociální postavení a že i v tak vysokých funkcích, jakou má například knížepán, můžeme najít opravdové hlupáky. Jedná se zde o heterogenní vztah mezi hlavními hrdiny, kteří jsou mocensky nerovnocenní a stojí na úplně opačném konci sociálního žebříčku. Proto se Rumcajs často ocitá v nevýhodě. To, co představuje v této pohádce zlo, je tedy jasné. Jak je to ovšem s dobrem? Rumcajs je sice poctivý, dobrosrdečný a spravedlivý, ale je to pořád loupežník, který mívá v pohádkách spíše záporou roli. Nemůžeme tu tedy mluvit o klasickém zastoupení absolutního dobra a nejedná se tudíž o čistou polarizaci postav. Přesto se všechny

děti shodly na tom, že je Rumcajs hodný a spravedlivý a všechny též vyškrtly možnost, že okrádá pocestné, přestože jistě vědí, co je náplní práce loupežníka. Patrně si uvědomují, že Rumcajs je jiný. Že všechno, a stejně tak i řemeslo, se dá uchopit ze dvou stran. Obecně řečeno má každá mince dvě strany a záleží jen na každém člověku, jakou stranu si vybere.

6.2.3 Konflikt a trest

Po prohřešku jakékoli postavy z příběhu následuje většinou okamžitý trest, který bývá často autoritativní. Ze strany císařpána se jedná o autoritu vynucenou, často umocněnou rázným činem, jakým je třeba uvěznění. Z pohledu Rumcajse jde o autoritu z části přirozenou, viditelnou na výchově malého synka Cipíška. Ačkoli je Rumcajs loupežník, nikdy netrestá nikoho pro nic za nic. Každý trest má své opodstatnění, a když se někomu děje neprávem nějaká křivda, přistupuje Rumcajs k řešení konfliktů racionálně a s logikou. Na rozdíl od kníže-pána stačí, když Rumcajs pohrozí. K jiné formě trestu většinou ani nedojde. Jako příklad uveďme situaci, kdy řeší spor porybného Kotěte a chalupníka Hamížky, který je nařčen z krádeže kapra. Rumcajs se snaží celou situaci vyřešit po dobrém, a až když tento přístup selže, přistupuje k výhrůžce, která celý spor ukončí. Sděluje tím dětskému divákovi nejen to, že na konflikt je možné reagovat různými způsoby, ale že je špatné někoho z něčeho nařknout a neumět to dosvědčit.

Podle D. G. Pruita (1996) pomáhá konflikt vyjasnit sporné otázky a sehrává důležitou úlohu v rozvoji interpersonálních vztahů. Úloha konfliktu je tedy ve večerníčku velmi důležitá. Předkládá totiž divákovi možnost řešení. Dětské diváky si však ještě zcela plně neuvědomují, zda je trest, nebo řešení vhodné, a proto ho často vnímají jako jediné správné. Mnohdy ho také následně aplikují v reálném životě. Hrozba tkví v nevhodných pořadech, které ukazují zabíjení jako způsob řešení problémů, a dětem tak předkládají často velmi neadekvátní postup při jejich řešení.

6.3 Dětský aspekt v jazykové struktuře

„Je zajímavé, že Čtvrtekův jazyk působí jako hovorová řeč, a přitom je to krásná klasická čeština. Člověk v ní cítí vnitřní návaznost na Čapka nebo na Drdu.“

/Anna Jurásková/

Pro Čtvrťka je charakteristické, že využívá kromě běžných výrazů spisovného jazyka také velké procento výrazů méně obvyklých, neběžných. Často jde o nespisovnost, nářečí, či slang. Výjimku netvoří ani neologismy, kterých najdeme v jeho dílech opravdu nemalé množství (*překapřit se, prtačina*). Mezi ty nespisovné výrazy můžeme řadit slova *zarumplovalo, dlabal, haraburdí*. Z nářečních jmenujme výrazy *oucta, fakule, jarmárka, kventlík*. Slang se vyskytuje v menší koncentraci, ale pokud je přítomen, tak ve formě slangu vojenského (*šporna, nýdr, kaprál*). Zastoupeny jsou také expresivní výrazy: *prudina, flekli sebou na zem, kuckal*.

Z hlediska porozumění jsou tyto výrazy pro děti zřejmě hůře pochopitelné. Na druhou stranu podněcují dětskou zvědavost, nutí je ptát se po významu jednotlivých pojmů a rozšiřovat si tím svou slovní zásobu. V televizním pořadu je tato případná nesrozumitelnost kompenzována obrazem i zvukem. To napomáhá snazšímu pochopení správného významu.

Tautonyma:

„Musíme pod čeřovskou stráň na cvičiště, na ten execírplac.“

Antonyma v následujících případech zesilují význam tvrzení a působí na dětskou fantazii. Věta *„Byl obyčejný, ale taky zvláštní“* vyvolává v dětském divákovi touhu dívat se, nebo číst dál a dozvědět se, jak to bylo vlastně myšleno.

„To je všecko? A víc nic?“

„Hejtman zasalutoval generálovi ještě líp a kobykla se na něho ušklíbla ještě hůř.“

Vyskytuje se zde také nemalá koncentrace slov, pocházejících přímo od autora. Ve velké míře se jedná o klení loupežníka Rumcajse či knížepána (*rycum ryc, paprlapá, mordturek, pixík a krucišek, sapristi*) Příběh je jimi nejen ozvláštněn, ale dostává díky nim spád a náboj.

Další figurou, která zcela jistě není v textu ojedinělá, je metafora. V následujících příkladech používá autor slovní spojení, která jsou dětem blízká a nejsou tudíž náročná na pochopení.

Objevují se jak metafory běžné, v literatuře často využívané,

„Když už jaro odkvívalo...“

„V loupežnickým životě nemá nikdo na růžích ustláno.“

tak metaforu velmi neobvyklé, založené spíš na hře s jazykem.

„Víš co, radši skočím do sklípku pro hrnec medu a trochu si podepřeš život.“

„...to oni chtěli v sobě, Cipísku, zastřelit zlost.“

Personifikace je jevem, který se ve Čtvrtkových pohádkách často opakuje. V případě loupežníka Rumcajse jde většinou o personifikaci týkající se přírody:

„Vlny si hrály se splávkem.“

„Stromy se před ním uklánějí a hříbky smekají kloboučky.“

Velké procento jazykových úkazů tvoří bezesporu přirovnání, u kterých dochází k přenosu nové informace na věc pro děti již známou. Opět se zde setkáváme s případy, kdy se jedná o běžné přirovnání, které už spousta dětí zná (*Hnala se jako střela*). Stejně jako u metafor najdeme však také spojení velmi neobvyklá.

„Utrhl si stéblo trávy a začířikal přes ně jako lesní pěnička.“

„Rumcajs si to vyposlechl a zamračil se, až se mu vousy zavlnily pod bradou jako černý mrak.“

„...vidíte to, takovýho kluka, pěknýho jak jarní mrkvička...“

Objevuje se také velké množství synonym, která jsou využívána především k rozšiřování slovní zásoby.

„Co koukáte?“ křikla kukačka. „Abychom viděli,“ řehonili se ptáci.

„Honem utíkej s kolovrátkem k hornímu mlýnu.“ Manka popadla kolovrátek a běží.

7 Pohádky z mechu a kapradí

„Ten, co byl přikrytý červenobíle pruhovanou peřinou, se jmenoval Křemílek. A tomu pod modrobíle pruhovanou peřinou říkali Vochomůrka...“

Dalším, neméně známým pohádkovým seriálem jsou Pohádky z mechu a kapradí. Dva skřehotavé skřítky obývající pařezovou chaloupku nenapodobitelně a bezkonkurenčně namluvila Jiřina Bohdalová a výtvarnou podobu jim dal Zdeněk Smetana, který je následně také zrežíroval. První řada tohoto nezapomenutelného večerníčku vznikla v roce 1969, v černobílém provedení. (Kšajtová, 2005) Později se seriál rozrostl o další dvě. Na rozdíl od příběhů O loupežníku Rumcajsovi, které byly vysílány pouze jednou týdně, se Křemílek s Vochomůrkou objevovali na televizních obrazovkách hned třikrát a nedlouho po začátku vysílání dokonce čtyřikrát.⁵

Příběhy dvou skřítků se odehrávají v přírodě a především první série, mající 13 dílů, popisuje život Křemílka a Vochomůrky od zimy do zimy. Ačkoli jsou vzhledem i chytrostí odlišní, rozumí si a vesele si hospodaří ve své pařezové chaloupce. Jejich soužití je plné nečekaných problémů a vtipných situací, za které si tato dvojice může většinou sama a následně musí následky svých činů napravovat. Často se do problému zamotají natolik, že je potřeba aby jim někdo pomohl. Bývají to zvířata, neskutečné, fantazijní bytosti nebo sluníčko s měsíčkem.

7.1 Dětský aspekt v dějové struktuře

7.1.1 Pohádky bez morálky

Tento typ večerníčku je zvláštní tím, že v něm nehrají hlavní roli zástupci absolutního dobra a zla. Záporné postavy zde sice nalezneme, ale nejsou tím hlavním, o co v tomto večerníčku jde, a rozhodně je nemůžeme pokládat za postavy vyloženě zlé. Mohli bychom je charakterizovat spíše jako vypočítavé, nerudné a nepříjemné. Děti se jich nebojí, a ani je nevnímají jako bezprostřední ohrožení. Přesto z Pohádek z pařezové chaloupky zápleтка,

---

⁵ Radek Pilař: *Jak vznikala znělka Večerníčka*. Česká televize [online]. [cit. 2011-10-14]. Dostupný z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/program/vecernicek/radekpilar_vecernicek.html>.

kteřá učiní děj napínavějším, nezmizela. Je pouze omezena na krátkodobé konfliktní situace, jakými jsou například setkání s rakem, střety s tchořem Šuperkou apod. Všechn strach je eliminován chováním Křemílka a Vochomůrky, kteří vždy vymyslí vtipné řešení.

Přestože tu trest není tak následný jako v případě Rumcajse, má nemorální a nesprávné chování své následky. Podle Bettelheima jde o takzvané „*pohádky bez morálky*“ (Bettelheim, 2000) To ovšem zdaleka neznamena, že nemají na dětského diváka vliv a svým způsobem ho nevychovávají. Naopak. Upevňují v něm vědomí, že vždy existuje naděje, i když už vše vypadá ztraceně. Ukazuje, že vše nakonec dobře dopadne a že v životě může uspět i ten slabší (v našem případě Vochomůrka). Upozorňuje na důležitost vztahu mezi lidmi a soužití s přírodou. Zdůrazňuje též, jak je důležité pomáhat si navzájem, a to i bez nároku na odměnu. To vše usnadňuje dítěti uspořádat si vlastní hodnoty a napomáhá mentálnímu rozvoji. Spíše než o vážné téma jde u tohoto večerníčku o hru. Hravou radost, kterou nabízí, vnímají děti nejintenzivněji. Žánrově se podobá humoresce, která staví na vedlejší koleji důraz na morálku hrdinů. Děti se mají při sledování tohoto večerníčku především bavit humornými situacemi, které dvojice neustále zažívá. To se potvrdilo v dotazníku, kde 13 dětí zaškrtnulo, že považují dvojici skřítků za vtipnou. Hrdinové večerníčků bez imperativního rozlišení dobra a zla jsou vždy dětem sympatičtější. Nemají z nich strach jako ze záporných postav v jiných pohádkách, ani touhu pokládat je za svůj vzor, jako to bývá u jiných, vyloženě kladných hrdinů. Naopak zase ztrácejí autoritu, kterou pociťují v příbězích O loupežníku Rumcajsovi. Mnoho skopičin, které dva skřítkové vyvedou, zůstává nepotrestáno. Není to však rezignace na trest a už vůbec nejde o absenci výchovného působení. Je to pouze snaha přiblížit se dětem a ukázat jim, že k tomu, kdo si hraje, patří i trocha toho zlobení. Děti tím získávají větší důvěru a večerníček se pro ně stává zábavou i vzorem dohromady. V dotazníku se také ukázalo, že si děti dobře uvědomují absenci lidského faktoru a naopak reflektují přítomnost skřítků, jako nadpřirozených bytostí, bez jakýchkoli problémů.

7.1.2 Motiv hry

„Hra je jednou z nejzákladnějších potřeb dítěte v každém věku“ (Langmeier, 2006).

Bývá nejčastějším narativním principem většiny večerníčků. Z dětské perspektivy představuje hra radost. Podle Piageta slouží ke kompenzaci poznávání světa dospělých, kterému dítě příliš nerozumí a kterému se těžko přizpůsobuje. Je tedy třeba kompenzovat tuto

snahu o poznání činností, která je pro dítě nejpřirozenější. (Piaget, 2007, s. 143) Při hře dochází ke snazšímu uvědomování si sociálních rolí a pravidel a v neposlední řadě se hrou rozvíjí představivost a vynalézavost.

V příbězích Křemílka a Vochomůrky je vytvořen imaginární svět s neexistujícími bytostmi a je dán neomezený prostor fantazii. Děti si, především v mladším školním věku, rády představují neexistující postavy a světy, které stírají hranice mezi reálným a nereálným. Proto jsou pro ně příběhy s těmito motivy lákavé. To se nejvíce projevuje právě v příbězích Křemílka a Vochomůrky. Vše má svůj řád, podle kterého se celý fantazijní svět řídí, a všichni ho respektují. Hra doprovází téměř všechno jejich počínání. Uplatňuje se při výrobě kukaček, vaření, zasazování semínka a celkově při vymýšlení nápadů, jak se dostat z problémů.

7.1.3 Motiv lásky a přátelství

Všech patnáct dětí se shodlo na tom, že Křemílek s Vochomůrkou jsou kamarádi. Souvisí to s potřebou sociálního kontaktu. Tato potřeba se objevuje v Maslowově hierarchické klasifikaci (A. Maslow, 1970), která pocit bezpečí lásky a sounáležitosti staví na třetí místo, hned za fyziologické potřeby a potřebu bezpečí v ohrožení. Pociť mít někoho, kdo za námi bude vždy stát, bude nás podporovat v rozhodnutích, která chceme udělat a neobráť se k nám zády i v těch nejhorších situacích, je velmi důležitý a stejně jako dětský divák si to uvědomují i dva malí skřítkové z pařezové chaloupky, kteří se už tolikrát dostali z problémů, do kterých neustále padají, jen díky spojení svých sil a spolupráci. Divák je po většinu času neuslyší hádat se, nebo na sebe útočit. Jejich prostřednictvím se tak učí poznávat potřeby druhého člověka, nalézat kompromisy, být pozorný k druhým. Jejich vztah předkládá dětem model slušného, ohleduplného a lidského chování a do jisté míry potlačuje egoismus. Když už k nějakému konfliktu přeci jenom dojde, nemívá dlouhého trvání a hlavní protagonisté většinou rychle naleznou východisko a usmíří se. Usmíření je zde prvek velmi důležitý. Dává dětem jistotu, že i přes všechny patálie a problémy se vše nakonec uklidní, a život plyne spokojeně dál. Nezanedbatelná je tu potřeba spolupráce, a to nejen mezi hlavními hrdiny, ale i ostatními obyvateli lesa, kteří skřítkům pomáhají z jejich šlamastyk. I oni sami mají tendenci pomáhat ostatním.

7.2 Dětský aspekt v jazykové struktuře

Jazyková rovina je u Václava Čtvrťky vždy velmi bohatá. Stejně je tomu i u Pohádek z pařezové chaloupky. Je tu ovšem rozdíl v kvantitě. Mluveného slova tu není tolik jako v ostatních večerníčcích. Často nalezneme úseky, kde se děj odehrává pouze za doprovodu zvuků a obrázků a kde vypravěč, nebo postavy do něj svou řečí příliš nezasahují. Jelikož se ve velké míře jedná o řečový akt vedený vypravěčem, zastoupení spisovné češtiny je poměrně velké. Najdeme tu však i výrazy obecné češtiny, které naopak pochází z úst Křemílka, či Vochomůrky (*kejklal, špagátek, bodejt'*)

K dětskému vyjádření patří ve velké míře použití expresionismů *ty nešiko, kazbund'áku, hromtrdlo*, nebo slovesa *uždibl, špitl, rozčertila se*. Pro dětského diváka je tím text zajímavější a dynamičtější.

Největší zastoupení má v textu metafora, sloužící především k přiblížení významu. V textu neuslyšíme spojení studánka zamrzla, ale pro děti mnohem více zajímavější:

„Na chvílku jsem si odskočila a mráz mi zatím zamkl studánku na ledový klíč.“

Mezi metafory, ozvláštněné autorem patří také spojení *„Spolkl sedm andělíčků ...“*, které je nezvyklé především číslovkou sedm, která se v tomto případě nepoužívá. Objevují se ale i takové, které jsou všeobecně známé. Ty nedělají dětem problémy při pochopení, jelikož existuje větší možnost znát je z běžného života.

„Kdepak. Vodenka je hlava.“

To samé můžeme reflektovat u obrazných přirovnání, kde dochází především k používání slov, která jsou pro děti dostupná.

„...žihadlem se ohání jako kopím.“

„...a líbezně se rozškrtl, že to bylo jako roj svatojánků.“

Nalezneme přirovnání, která jsou běžně používána:

„... řekla maličká víla hláskem jako nitka.“

„Dál šlo všechno jako po provázku.“

Častá je ve tvorbě pro děti antropomorfizace, kdy děti přisuzují neživým věcem lidské vlastnosti.

„Takové pařezy mají kořeny rostlé málem zemi až do srdíčka.“

Živost a fantazii rozvíjí v textu velké množství personifikace. Uplatňuje se tu velká míra hravosti a opět je zde možné všimnout si nezvyklých spojení.

„Horké léto už potok málem vypilo.“

„A tu k Vochomůrkovi přišel sen a zaťukal mu na čelo.“

„Ze země vyskočil pramínek.“

Personifikace je dětmi většinou dobře chápána. Neskrývá se za nimi žádný hlubší význam, a proto s ní většinou nemají větší problémy.

V textu je též četné zastoupení synonym. Ta slouží především k rozšíření slovní zásoby, která je v mladším školním věku velice důležitá. Nedochází zde většinou k nepochopení, jelikož je slovo popsáno vícekrát. Pokud tedy dítě nezná jeden výraz, napoví mu druhý, někdy i třetí. Synonyma se týkají z velké části především sloves,

„Hrne se to okny ven, valí se to ze dveří.“

V tom běží kolem křepelka Julča. „Kampak, Julčo, tolik utíkáš?“ zavolal Křemílek.

„Jenže nač já teď budu hrát?“ smutně řekl čmelák Žumbarda. „Když jsi čmelák, basuj jen tak,“ poradil mu Vochomůrka.

„Všecko to típá, píská, cvrliká a čimčaruje.“

v některých případech podstatným jmen.

„Verbaskum,“ špitlo semínko. „Kdepak,“ řekla kytky, „já jsem divizna.“

Své místo mají v textu také antonyma. Některá se kryjí s přirovnáním,

„Křemílek s Vochomůrkou zabloudili v té bílé mlze jako v černé noci.“

jiná přispívají k opsání děje a větší bohatosti textu. Porozumění dětským divákem je většinou úplné, bez větších problémů.

„Šije a obšívá, šije stehem předním i zadním, vrchním i spodním.“

„Bloudili napravo, bloudili nalevo, bloudili na všechny světové strany.“

„Drak níž i výš, ale pořád nikde nikdo.“

Pakliže jsou pro dětskou tvorbu charakteristická složená, nově vzniklá slova, Čtvrtek jimi skutečně nešetří. Jedná se o výrazy typu: *žumbardum, myšrlát, sto krucišovatých kukaček z hodin, Cíprsk achichi, Huperdum, kovařické špumprnády*. Přímé porozumění těmto tvarům je pro dětského diváka téměř nemožné. Jelikož se ovšem nejedná o základní slova, která by tvořila význam textu a byla důležitá k jeho porozumění, slouží spíše pro pobavení a ozvláštnění. Jejich plné pochopení tedy není nezbytné.

8 O Kubovi a Stázině

Další večerníček Václava Čtvrťka o ševcovském tovaryši Kubovi a jeho milé Stázině vznikl v roce 1989 na podkladu knihy Jak ševci zvedli vojnu pro červenou sukni. Zrežíroval ho Karel Trlica a namluvili V. Postránecký, M. Pavlata, V. Žilková, F. Filipovský a další. V tomto večerníčku nalezneme více postav než v předchozích dvou. Objevuje se v něm nadpřirozeno, zastoupené vodníky a vílou, spojené s tradiční pohádkou. Svět nadpřirozena se tu prolíná se světem lidí a postavy se navzájem ovlivňují. Večerníček o Kubovi a Stázině je jedním z mála, kde nemá každá epizoda svůj vlastní začátek a konec. Prvním dílem příběh začíná a až posledním končí. Tato odlišnost je mírněna větou na konci každého dílu „*Každá voda nakonec steče dolů a Stázina se dostane Kubovi za ženu.*“ Z tohoto typu výstavby vyplývá, že jde nejen o výchovnou funkci, ale také určitý druh napětí, který dětský divák zažívá čekáním, jak celý příběh dopadne.

8.1 Dětský aspekt v tematické rovině

Ze všech tří večerníčků se v pohádce o Kubovi a Stázině nachází nejvíce nadpřirozených bytostí. Tím má nejblíže lidové klasické pohádce. Nalezneme tu bytosti hodné (Víla, Vodník Česílko a Čepeček), ale i bytosti zlé (Vodník Kebule). Z dotazníku vyplývá, že děti jsou si vědomy vyššího sociálního postavení správce stejně, jako dobroty a odvahy ševce Kuby. Většina z nich také vnímá to, že láska Kuby a Stáziny nakonec přemůže úklady zlého Kolomajzny a ten že odchází poražen. Hlavní roli hraje téma lásky a sociálního postavení. Stázina nemůže jinak, než přislíbit Kolomajznovi svou ruku, protože by její matka v případě odmítnutí přišla o vše. Již v mladším školním věku děti vnímají tuto nespravedlnost a se Stázinou soucítí. Díky tomuto názornému příkladu si začínají uvědomovat, jak velké jsou rozdíly mezi lidmi a jaké může vyšší sociální postavení přinášet pro někoho výhody a jinému zase těžkosti.

8.1.1 Motiv lásky

Milenecká láska je tu zobrazena velmi romanticky. V případě Kuby a Stáziny nejde o okouzlení, jaké nastává v případě vášnivé lásky. Jsou spojeni emocionálně. Sní o sobě a jejich láska může být kladným vzorem pro dětského diváka. Překoná všechny nepřízně osudu. I v Rumcajsovi jsme se s ní setkali, ale zde šlo spíš o lásku ukázanou čistě prakticky se zaměřením na rodinu. V pohádce o Kubovi a Stázině rodina chybí a vidíme vývoj vztahu

od samého počátku lásky na první pohled až ke sňatku. Je tu však, jak už to u večerníčků bývá, také druhá strana mince. Správce Kolomajzna a jeho touha vzít si Stázinu za ženu. To s láskou nemá nic společného. V tomto případě se dětem odkrývá další z lidských neřestí. Je jí posedlost, touha někoho vlastnit proti jeho vůli. Z hlediska svého sociálního postavení si to Kolomajzna může dovolit a může si tak vynutit souhlas Stázin. Ovšem nakonec se mu jeho záměr stejně nepovede a posléze i vymstí. Pro děti z toho plyne ponaučení, že chtít něco za každou cenu, používat k tomu nekalé praktiky a zneužívat svoji moc ve svůj prospěch, když je ostatním ublíženo, je věc špatná a nakonec je vždy potrestána.

Pokud bychom měli srovnat postavy mužů Rumcajse a Kuby, rozdíl je markantní. Rumcajs je muž řešící vše rázně, ale s chladnou hlavou. Představuje pro děti hrdinu v pravém slova smyslu a znamená pro ně především autoritu. Kuba je obyčejný chlapec, který je ale pro lásku schopen čehokoli. Rozhodně nemá tolik rozvahy jako Rumcajs a pro pořádný výprask pro správce Kolomajznu nejde daleko. Nemá pistoli, ze které by mohl vystřelit, přesto si však dokáže poradit. Na svrchovanou a zkaženou šlechtu nejde silou, nýbrž rozumem a většinou se mu je podaří přelstít.

Správce je hlavní záporná postava večerníčku. Je to podlá, zlá osoba, která využívá své sociální postavení ke špatnostem, které povětšinou páchá na ostatních. K ruce mu je nápomocen vodník Kebule, druhý a také poslední vyloženě negativní faktor. Císařpán zde nepředstavuje stoprocentního zloducha, ale spíše hloupého, tvrdohlavého a senilního staříka, který se nechá kdečím a kýmkoli napálit. Pro děti je tu opět poučení, že ne každý velký pán je velkým v tom pravém slova smyslu. Ukazuje se, že i tak vysoká funkce, jakou císařpán má, může být obsazena hlupákem.

Převahu ve večerníčku tvoří kladné postavy. Dochází tu k propojení světa lidí se světem nadpřirozena. Zamilované dvojici pomáhá nejen mistr švec, ale také víla a dvojice vodníků, jejichž jména Čepeček a Česílko už sama o sobě vypovídají, že nepůjde o zlé bytosti. Postavy, jako jsou víly, vodníci atd., zrcadlí většinou autorův postoj k otázkám týkajících se přírody, nebo výchovy. Čtvrtkovi vodníci jsou většinou dobré povahy, pomáhají lidem a jsou úzce spjatí s přírodou a zvířaty. Jedinou výjimku tvoří vodník Kebule, který je pravým opakem.

8.2 Dětský aspekt v jazykové struktuře.

Na rozdíl od večerníčků předchozích se v tomto seriálu objevuje z velké části spisovná čeština. Obecnou zaznamenáváme v menší míře ve větách:

„Házejí hlavou přes bok, jako by chtěli dohlédnout, co to Kolomajzna schovává v rukách.“

„Kubík si div nezazpíval, že mu konečně vyšlo terno.“

„Ohlídl se nahoru k oknu a pošeptal ...“

Expresivně zabarvená slova jsou v textu poměrně častá. Jedná se o věty:

„Sám byl nedorostlík, a proto neměl rád všechno malé.“

„Už mám vymyšleno,“ povídá, „jenže jeden mi do té strkanice chybí.“

„...aby nerozdřípl rukáv, kdyby se ze spaní rozmáchl.“

Na rozdíl od předešlých večerníčků se liší v zastoupení archaizmů. Zatímco v předchozích pohádkách byly ojedinělé, zde jsou vcelku hojně využity:

Repetýroval, veřtat, prťák, punkt, fakule...

Děti jim většinou nerozumí, jelikož se s nimi běžně nesetkávají. Jejich přínos tkví v podněcování dětské zvědavosti a pídění se po významu slova.

Z obrazných pojmenování je zde nejčastější metafora. Stejně jako u předchozích večerníčků nalezneme spojení běžná,

„Kuba střelil očima k městu a pak k polím okolo Čěrova.“

„Těmi dveřmi žádné tajemství ven nevyběhne.“

i autorem vymyšlená, která především ozvlášťují text. Aby nedocházelo k problémům s pochopením, jsou slovesa i podstatná jména všeobecně známá, pro dětského diváka běžná.

„Natřásal se na žebříňáku a pořád se v něm přesýpala křivda, co mu způsobil.“

„Kolomajzna si v zrcátku osladil úsměv a zavolal z okna ..“.

„Neměli čas porozhlédnout se, jak jim v rybnících hraje voda.“

Své místo má v textu i personifikace, týkající se z velké části abstraktních pojmů. Opět se zde uplatňují výrazy základní slovní zásoby, které by neměly působit problémy.

„Jak náhoda bloudí světem, poslouží někdy spravedlnosti.“

„Císařpán sedí na kobyle a přemýšlí o tom, že se mu válečné štěstí převalilo na levý bok.“

„A že mu ji náhoda zas přivedla.“

Častá jsou také přirovnání, který jsou výběrem slov dětem blízká.

„...aby neřekl, že mu ji poslala holou, jako zrovna vylíhlého skřivánka.“

Objevují se však i taková, která nejsou zcela obvyklá. Vyskytují se v nich slova, která už se nepoužívají. Dětský divák tedy nemůže vědět, co znamenají.

„Jak já můžu odsud do Jičína, když mě tu cisařpán drží jako drapní přišitého a flok přibitého.“

„Střevíce s kramflekem, vysoké jako žejdlík.“

Dále nalezneme přirovnání neobvyklá, ale vcelku pochopitelná. Vyskytují se v nich výrazy dětem srozumitelné.

„I když je starost hnala zpátky do Jičína jako šroubem.“

„Vzdycháš jako proražený měch.“

V menší míře se objevuje metonymie nebo synekdocha

„Sladí slovíčka, jako by odsypával cukrátku.“

„Za dveřmi hlasy, jenže rozumět není ani slovo.“

Z dalších jazykových prostředků najdeme v textu zastoupení synonym. Většina z nich se opět týká především sloves. Jsou jimi např. výrazy *halasit- křičet* apod.

Antonyma nalezneme v textu v poměrně velkém počtu. Jedná se o slova pro děti naprosto běžná, nemají tudíž problém s pochopením.

„Nejdřív vydobyl z provazu pravičku, pak levičku.“

„Po dvanácti drábech běželo vpředu i vzadu za vozem až tam, kde končilo jičínské panství.“

„Kacmar si přehodil brejle na špičku nosu a škrtl rukou sem a tam po kopci.“

9 Jména postav

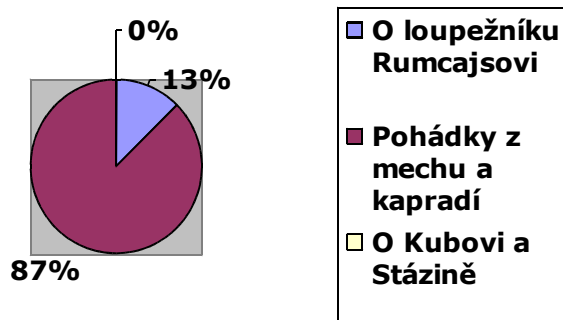
Dětský aspekt se zcela jistě projevuje také ve jménech postav. Jméno většinou charakterizuje jeho nositele a charakterové vyznění postavy. Pod názvy Křemílek a Vochomůrka si stěží někdo představí zlé lesní skřety. Díky zdobnělině (Křemílek) a milému vyznění můžeme očekávat, že se bude jednat o skřítky opačného charakteru. Nalezneme i vtipná jména, sloužící především k rozveselení a vyvolání úsměvu na tváři diváka. (*Kuna Dórinka, myška Filipka, tchoř Šuperka, křepelka Julča, Vodenka*) Jména zlých lidí a bytostí jsou z velké části směšná. Jednak proto, aby se nebáli ti nejmenší, důvodem druhým je zesměšnění a překonání zla, které se v pohádce vyskytuje. Například jméno zlého vodníka Kebule nezní nijak hrůzostrašně. Evokuje nespisovné pojmenování hlavy a je tedy spíše úsměvné. Oproti tomu do ucha pěkně znějící jména vodníků Česílka a Čepečka působí jako pohlazení. I jména tedy přispívají faktu, že bychom mohli Čtvrtkovy večerníčky charakterizovat jako laskavé, i přesto, že je v nich přítomno zlo.

10 Hudba

Často se stává, že mají večerníčky svou charakteristickou melodii, která je zřetelná buď na začátku, nebo na úplném konci. Ze tří výše rozebíraných večerníčků je nejoblíbenější a také nejznámější znělka patřící Pohádkám z pařezové chaloupky. Děti, kterým byla hudba pouštěna, okamžitě poznaly, o jaký večerníček se jedná. V dalších dvou případech není hudba natolik charakteristická, aby mohla být rozpoznána. Ve večerníčku slouží hudba především k doplnění. Hudebně však není ztvárněna pouze znělka. Kromě ní jsou přítomny i rozličné tóny a zvuky protínající děj od začátku až do konce. Někdy je přítomna, že ji dětský divák ani nevnímá, jindy je s její pomocí vyjadřován děj a substituuje mluvené slovo. Slouží také k podbarvení, ozvláštnění děje, vystupňování napětí, nebo naopak působí uklidňujícím dojmem. Zároveň je zde patrný i proces učení, který v předešlých případech souvisel se stránkou vizuální. V tomto případě jde o sluchový vjem, při kterém se děti učí přiřazovat zvuky k určitým situacím.

Z dotazníkového šetření, které je uvedeno na konci dokumentu vyplynulo, že děti vnímají hudbu pouze v případě, kdy je přítomna ve všech dílech seriálu, a je tedy pro večerníček velmi charakteristická.

Hudba z večerníčků byla poznána: (v procentech)

Nemalý podíl na této skutečnosti má jistě také fakt, že Pohádky z pařezové chaloupky jsou celkově oblíbenější, než zbylé dva večerníčky.

11 Shrnutí

Večerníček je krátký, zhruba osmiminutový pořad, skládající se z jednotlivých epizod, které na sebe volně navazují. Vznikl na počátku 60. let. Od té doby se jeho prestiž zvyšovala. V roce 1973 byl už tento seriál vysílán každý den. Animovaný film se vyvíjel od Broučků, přes Povídání o pejskovi a kočičce, Štaflíka a Špagetku, Povídání o Makové panence, Maxipsa Fíka, Boba a Bobka, Krtka, Čtvrtkovy večerníčky, Spejbla a Hurvínka až k těm modernějším, jakými jsou například příběhy z dílny Václava Chaloupky. Zastavení prudkého nárůstu zaznamenáváme se zánikem socialismu. I tak se však večerníček těšil a dodnes těší velké oblibě. Dětský aspekt se projevuje nejčastěji jazykovou a tematickou rovinou.

Pro děti je večerníček důležitý z hlediska jazyka, jelikož dochází k obohacování a prohloubení jeho znalosti. Čtvrtkova díla jsou z velké části spisovná, najdeme tu však i hovorovou a obecnou češtinu, která je zastoupena především v řeči postav, nikoli vypravěče. Nářeční prvky se objevují nejčastěji v příběhu O Rumcajsovi. Ve všech seriálech jsou také přítomna autorská slova, vyjadřující ve většině případů oslovení, či klení. V dílech se nejčastěji vyskytují slovesa a podstatná a přídavná jména, jakožto základní prvky vět jednoduchých, kterých je v textu pro děti třeba. Pochopí tak snáze, bez dlouhého opisování, co chtěl autor říci a příběh tak vnímají plynně, bez chaosu a nedorozumění, které by mohlo nastat v případě nadměrného užití vět složených.

Často se objevují expresivně zabarvená slova, která se vyskytují v kladné i záporné funkci. Slouží především k oživení, vtažení do děje a celkově upoutávají pozornost a činí vyprávění zábavnějším.

Nejčastějším jevem jsou u Čtvrtkových děl metafora a přirovnání. Těch najdeme ve všech třech seriálech velké množství. Mohou sloužit pro pobavení, ale zároveň přibližují dětem smysl ostatních slov. Navozují pocit přátelskosti, zpřesňují a intenzifikují význam např. „*Bylo jako zvon*“. Metonymie a synekdocha sice zcela nechybí, ale objevuje se zřídka.

Mnohem více je zastoupena personifikace. Ta se vyskytuje ve všech případech velmi hojně. Stejně jako antropomorfizace, sloužící k přiblížení se dětem, navození pocitu přátelství nejen s lidmi, ale také s přírodou okolo.

Dalším často využívaným jevem je synonymita. Jsou zde přítomna jak synonyma úplná, jejichž zastoupení není velké, tak i částečná, na která narazíme mnohem častěji. Mají velký vliv na rozvoj dětské představivosti a lexikální zásoby. Dělají text zajímavější, pestřejší a poutavější. Ačkoli ani v jednom z výše zmiňovaných večerníčků nehraje hlavní roli zvíře, projevuje se v nich na mnoha místech antropomorfizace.

Čtvrtkové večerníčky mají svou vysokou cenu především díky výchovné a poučné funkci, kterou s sebou nesou. I přes veškerý humor, který rozhodně nechybí, řeší jeho příběhy závažná témata, která dětem pomáhají orientovat se a poznávat svět dospělých. Děje se tak plynulou formou, vhodnou pro omezenou kapacitu dětského myšlení. Konkrétně v těchto třech zmiňovaných večerníčcích získají děti povědomí o tom, jak důležité je přátelství a láska, jaké postavení v životě má rodina, jak se sociální postavení odráží v lidském životě nebo jakou funkci má spravedlnost. Zaznamenaná spousta lidských charakterů o kterých se následně dozvídá, zda jsou správné, či ne.

V pohádce O Loupežníku Rumcajsovi se na první místo staví smysl pro čest, které si děti bezpochyby všímají, láska k přírodě a harmonickému soužití s rodinou. Své místo tu má i humor, který sice není na první pohled tak patrný jako u Křemílka a Vochomůrky, ale vtipné klení a střelení z pistole, která je nabita, nikoli střelným prachem, ale obyčejnými žaludy, jsou bezpochyby úsměvné.

V Pohádkách z pařezové chaloupky se setkáváme s harmonickým vývojem bez lidských nástrah a zloby. Děti tu mají svět zcela jiný, odtržený od reality. Tento večerníček působí spíše jako pohlazení na duši, než že by měl obsahovat velká životní moudra. Děti se u něj nebojí a spíše se baví nad nesnázemi sympatické dvojice.

V posledním večerníčku o Kubovi a Stázině jsou děti konfrontovány s lidskou hloupostí a nespravedlností, ale na druhé straně také s láskou, která nezná překážek a společně s přírodními bytostmi porazí nakonec veškerou zlobu a pýchu, která jim stojí v cestě.

Plnému pochopení Čvrtkových večerníčků napomáhají i hudba a obraz. Tyto prvky doplňují mluvené slovo a v případě jeho nepochopení mohou pomoci upřesnit význam.

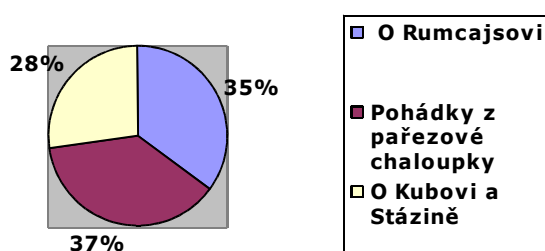
12 Recepce vybraných večerníčků dětmi

Pro potřeby analýzy jsem zvolila tři vybrané večerníčky Václava Čtvrtka. Jsou jimi večerníčky: O Rumcajsovi, Pohádky z pařezové chaloupky a O Kubovi a Stázině.

Dotazník je určen dětem mladšího školního věku, do něhož bylo náhodně vybráno 15 dětí, v zastoupení 8 dívek a 7 chlapců. Sledována bude rovina jazyková a rovina tematická z hlediska přítomnosti dětského aspektu. Zjišťována bude recepce dětskými diváky. Otázky, které se v dotazníku vyskytují, zkoumají též srozumitelnost, znalost a oblíbenost vybraných večerníčků. Dále jsem zjišťovala, jak jsou registrována základní témata, která se v nich vyskytují. Při vyhodnocování jazykové roviny jsem vycházela z faktu, že Čtvrtkův jazyk je složitější, pro děti o něco náročnější, než jazyk některých jiných večerníčků, a to především vysokým zastoupením metafor, metonymií apod. Na doplnění dotazníku byly puštěny tři znělky stažené z každého večerníčku zvlášť a děti byly vyzvány, aby přiřadily melodii ke správnému seriálu. Byla tak zjišťována funkce melodie ve Večerníčku.

1. Znalost večerníčků

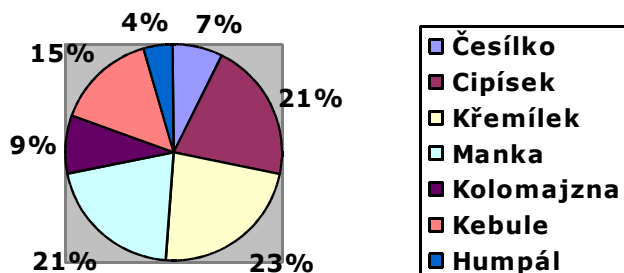
Z dotazníku vyplynulo, že jedenáct dětí zná pohádky všechny. Další tři děti znaly pohádku O Rumcajsovi a Pohádky z pařezové chaloupky, ale O Kubovi a Stázině nikdy neslyšely. A jedno z dětí znalo pouze Pohádky z pařezové chaloupky.

Z tohoto zjištění vyplývá také to, že jednoznačně nejoblíbenějším a nejznámějším večerníčkem z této trojice jsou Pohádky z pařezové chaloupky. Na druhém místě skončil loupežník Rumcajs a na posledním, třetím místě, večerníček O Kubovi a Stázině. Čtyři z dotazovaných dětí tento večerníček neznaly. Očividně není tak oblíben jako dva předchozí. Mohlo by to být tím, že se nejedná o příběhy uzavřené, nýbrž o jeden dlouhý, na části dělený

příběh. Pro děti mladšího věku jsou krátké příběhy přístupnější a lépe je chápou. Také postavy z tohoto večerníčku nebyly dětem příliš známé.

2. Známost pohádkových postav: (v procentech)

Z dětí, které znaly všechny večerníčky a mohly tak určit postavy kladné a záporné, se odlišoval pouze jeden případ, ve kterém byl vodník Volšoveček označen za postavu zlou. Ale celkově se dá říci, že si děti jsou vědomy dobra a zla a že dokáží charakter postav rozlišit stejně dobře jako rozdíly v sociálním postavení.

3. V úkolu č. 5, bylo zjišťováno, zda si děti pamatují a uvědomují fakta, která se ve večerníčku vykytují.

Správně odpovědělo:

Rumcajs je loupežník, který žije v jeskyni s Mankou a Cipískem a okrádá pocestné.	13
Křemílek s Vochomůrkou žijí v pařezové chaloupce v lese.	15
Kuba musel na vojnu, protože si správce chtěl vzít jeho milou Stázinu za ženu.	10
Stázina si chce vzít pana správce za muže.	12
Křemílek s Vochomůrkou jsou	

lidé.	14
Manka je Rumcajsova sestra a Cipísek je jeho bratr.	14

4. Z výsledků otázky číslo 6 je patrné, že děti si velmi jasně uvědomují charakter postav a reflektují vztahy mezi nimi.

- V případě loupežníka Rumcajse odpověděly všechny děti, které večerníček znají, že Rumcajs není hloupý, má rád Manku a Cipísku, je spravedlivý a hodný.
- U Pohádek z pařezové chaloupky se děti shodly na tom, že jsou to kamarádi, kteří se mají rádi, jsou hodní a 13 z 15 dětí zaškrtnulo možnost, že jsou vtipní.
- Ve večerníčku O Kubovi a Stázině odpověděly všechny děti, které večerníček znají, že Kubovi nepomáhá vodník Kebule, ale hodné bytosti a že se Stázina s Kubou mají rádi. 9 dětí zaškrtnulo možnost, že je Kuba odvážný a 10 dětí, že je správce chudý a spravedlivý.

V části **jazykové** byly výsledky různorodější. Samotná slova, nebo slovní spojení mnohdy dětem nic neříkala. Po uvedení do kontextu se ale většina z nich rychle zorientovala. Nemalou roli na pochopení neznámých slov sehrálo také zvukové vyjádření a vizuální vjem. Můžeme tedy říci, že pro pochopení a účelné rozšiřování slovní zásoby je třeba kontext, v nejlepším případě podpořen zrakovým a sluchovým doplněním.

	ANO	V KONTEXTU (na dvd)
Zarumplovat	6	13
„V loupežnickém životě nemá nikdo na růžích ustláno“ ?	9	12

„... řekla maličká víla hláskem jako nitka.“	14	15
Halasit	13	15
Kaprál	1	5
rozčertila se	12	15
„Kdepak. Vodenka je hlava.“	14	15

Výsledkem jazykové části se jenom potvrzuje, že největší problém mají děti s výrazy, které jsou zastaralé, nebo autorem vymyšlené. Celkem vysoké procento pochopení měly metaforu. Významnou roli však sehrál fakt, že do dotazníku byly vloženy jen ty, které nejsou ničím neobvyklé a používají se nejen v tvorbě pro děti. S metaforami, které vytváří autor sám, nebo jsou méně obvyklé by bylo pochopení zřejmě nižší. Dobře vnímána byla i slova citově zabarvená, která nepůsobila větší problémy.

Závěr

Cílem práce bylo doložit, jakým způsobem se dětský aspekt projevuje v tvorbě pro děti, v tomto případě ve Večerníčku (Miko, 1991, s. 34). V práci je rozebírána stránka jazyková a tematická. Obě dvě jsou dětskému myšlení a psychice přizpůsobeny a výrazně se v ní projevují.

Charakterizovat jednou větou Čtvrťkovy večerníčky by bylo příliš složité, ne-li dokonce nemožné. Každý z nich má jinou povahu a zcela odlišné poslání. Jsou na jedné straně plné lásky, dobroty, porozumění a příkladů, kdy se přátelství stává jedinou možností, jak vše vyřešit. Na straně druhé jsou však vždy připraveny ukázat dětskému divákovi, kde jsou meze, jak je spravedlnost vrtkavá a jak málo stačí k pořádnému maléru. Nezapomínají však na ponaučení, že za každou hloupost se platí a nic se neobejde bez odplaty. Dobré je zapláceno dobrem a zlo bude potrestáno zlem. Večerníček je ideálním způsobem, jak dětem vysvětlit svět okolo sebe. Vše se ukazuje černobíle a nenáročně. Nenásilným způsobem je jim vštěpováno, jak mají v určitých situacích reagovat a jaké chování se od nich jako od slušných lidí očekává. O Čtvrťkových večerníčcích se dá tvrdit, že jsou výchovné. V tomto případě jsou masová média, jakým je bezesporu i televize, vhodným prostředkem k jejich interpretaci. Samozřejmě nelze tvrdit, že večerníčky nahradí výchovu. Jsou pouze její součástí, stejně jako většina pohádek, která ukazuje dětem, jaký je svět, avšak v podobě, kterou jsou schopny vnímat a především, a to je nejdůležitější, jí rozumět. Opomenout nelze ani kladný vztah k přírodě, který se projevuje ve všech Čtvrťkových večerníčcích. Většina z nich se odehrává v přírodě a soužití se zvířaty a pohádkovými bytostmi, které obyčejný les přeměňují na pohádkový, je zde naprosto samozřejmé. V dnešním světě plném techniky je tato snaha o harmonizaci s přírodou pro děti velmi důležitá a ve výchově často opomíjená.

Seznam použité literatury

BETTELHEIM, B. 2000. *Za tajemstvím pohádek. Proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové Noviny. ISBN 80-7106-290-1.

BÍLKOVÁ, Eva. 2006. *Okolo Řáholce: povídání o Jičíně, Václavu Čtvrtkovi a jeho díle*. 2. vyd. Městská knihovna v Jičíně: Jičín.

BLAHYNKA, Milan. 1985. *Čeští spisovatelé 20. Století*. Praha: Československý spisovatel.

ČERNOUŠEK, Michal. 1990. *Děti a svět pohádek*. 1. vydání. Praha: Albatros, *Kouzlo a síla pohádkového slova*, ISBN 80-00-00060-1.

HEŘMAN, Zdeněk. 1984. *Říkat pravdu s úsměvem*. Praha: Albatros.

CHALOUPKA, Otakar. 1985. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. 1. vydání. Praha: Albatros.

KABELE, Jiří; SMETÁČEK, Vladimír; VOZNIČKA, Vladimír. 1981. *Morfologie dětské knihy*. Praha: Albatros.

KOPÁL, Ján; TUČNÁ, Eva; PRELOŽNÍKOVÁ, Eva. 1987. *Literatura pre deti a mládež*. 1. vydání. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

KŠAJTOVÁ, Marie. 2005. *Velký příběh večerníčku*. Praha: Albatros, ISBN 80-00-01664-8.

LANGMEIER, J; KREJČÍŘOVÁ, D. 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: GRADA. ISBN 80-247-1284-9.

MIKO, F. 1973. *Od epiky k lyrike*. Bratislava: Tatran.

PIAGET, Jean; INHELDEROVÁ, Bärbel. 2007. *Psychologie dítěte*. Praha: Portal s.r.o., ISBN 978-80-7367-263-8.

POŠ, Jan. 1990. *Výtvarníci animovaného filmu*. Praha: Odeon, 1999. ISBN 80-207-015.

PTÁČEK, Luboš. 2000. *Panorama českého filmu*. Praha: Rubico, Animovaný film, ISBN 80-85839-54-7.

RICHTER, Luděk. 2004. *Pohádka a divadlo*. Praha : Dobré divadlo dětem, ISBN 80-902975-2-8

SIROVÁTKA, Oldřich. 1998. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, ISBN 80-85010-06-2.

SMETÁČEK, Vladimír. 1973. *Čtivost textů pro děti*. 1. vydání. Praha : Albatros, Obtížnost textu.

TEYSCHL, Otakar. 1964. *Duševní vývoj a výchova dítěte*. 1. Praha: Orbis.

TRÁVNÍČEK, Jiří. 2007 *Vyprávěj mi něco...neboli Jak si děti osvojují příběhy*. Příbram: Pistorius, ISBN 978-80-87053-07-2.

ULIČNÝ, Oldřich. 1987. *Prostor pro jazyk a styl*. Praha: Albatros.

URBANOVÁ, Svatava. 2003. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, ISBN 80-7198-548-1.

Internetové zdroje:

Radek Pilař: *Jak vznikala znělka Večerníčka*. Česká televize [online]. [cit. 2011-10-14]. Dostupný z WWW: http://www.ceskatelevize.cz/program/vecernicek/radekpilar_vecernicek.html.

Václav Čtvrtek, *"otec" Rumcajse či Křemílka s Vochomůrkou*. České noviny. 4.4. 2011, ISSN 1213-5003. Dostupné online z <http://magazin.ceskenoviny.cz/zpravy/vaclav-ctvrtek-otec-rumcajse-ci-kremilka-s-vochomurkou/618305>

Příloha č. 1

Dotazník

Večerníček a dětský divák

Milé děti, kvůli své práci, kterou potřebuji do školy, vás prosím o pár odpovědí, které se týkají večerníčku. U otázek 1 a 2 správné odpovědi zakroužkujte. U otázky číslo 3 dopište ke jménům pohádkových postav, do jakého večerníčku patří. Ve 4. úkolu podtrhávajíte a posledních tří úkolů zakroužkujte, které věty jsou pravdivé. Ty, které pravda nejsou, škrtněte.

Přeji vám hodně štěstí.

1. Který z uvedených Večerníčků znáte?

- O loupežníku Rumcajsovi
- Pohádky z pařezové chaloupky (Křemílek a Vochomůrka)
- O Kubovi a Stázině

2. Který z těchto tří večerníčků máš nejradši?

- O loupežníku Rumcajsovi
- Pohádky z pařezové chaloupky (Křemílek a Vochomůrka)
- O Kubovi a Stázině

3. Do jakého večerníčku patří jména:

- Vodník Česílko
- Cipísek
- Křemílek
- Manka
- Správce Kolomajzna
- Vodník Kebule

- Starosta Humpál

4. **Zlé postavy ze druhé otázky podtrhni.**

5. **Škrtni věty, které nejsou pravda.**

- Rumcajs je loupežník, který žije v jeskyni s Mankou a Cipískem a okrádá pocestné.
- Křemílek s Vochomůrkou žijí v pařezové chaloupce v lese.
- Kuba musel na vojnu, protože si správce chtěl vzít jeho milou Stázinu za ženu.
- Stázina si chce vzít pana správce za muže.
- Křemílek s Vochomůrkou jsou lidé.
- Manka je Rumcajsova sestra a Cipísek je jeho bratr.

Co je pravda??

Zakroužkuj správné odpovědi. Co není pravda, škrtni.

6. **Jaký myslíš, že je Rumcajs? (můžeš zaškrnout více možností)**

- hloupý
- má rád Manku a Cipíska
- spravedlivý
- zlý
- hodný

7. **Křemílek s Vochomůrkou: (můžeš zaškrnout více možností)**

- jsou kamarádi
- nemají se moc rádi
- jsou hodní
- jsou vtipní

8. **Ve Večerníčku O Kubovi a Stázině: (můžeš zaškrnout více možností)**

- Vodník Kebule Kubovi často pomohl
- Kubovi pomáhají hodné bytosti (víly a vodníci)
- Kuba a Stázina se mají moc rádi
- Kuba je odvážný
- Správce je chudý a spravedlivý

9. Co znamená slovo: *zarumplovat*

- zarachotit
- zamluvit
- zakřičet
- zazpívat

10. Co znamená: „*V loupežnickém životě nemá nikdo na růžích ustláno*“ ?

- Loupežnický život se všem líbí
- Loupežnický život je těžký
- Loupežníci spí na růžích
- Loupežníci mají rádi květiny

11. Co znamená: „... *řekla maličká víla hláskem jako nitka.*“

- ...řekla maličká víla silným hláskem
- ...řekla maličká víla rozzlobeným hláskem
- ...řekla maličká víla slabým hláskem
- ...řekla maličká víla vyčítavým hláskem

12. Co znamená: *halasit*

- rozčilovat se
- pochvalovat
- křičet
- šeptat

13. Kde bychom se mohli nejčastěji setkat s *kaprálem*

- ve vojsku
- na pouti
- doma
- v obchodě

14. Co znamená: *rozčertila se*

- usmála se
- rozplakala se
- rozzlobila se
- zastyděla se

15. Co znamená „Kdepak. Vodenka je hlava.“

- Vodenka je hloupý
- Vodenka má dobré nápady
- Vodenka je vtipný
- Vodenka starý